

बापूंचे आशीर्वाद - दररोजकरिता विचार

महात्मा गांधी

संकलन आणि अनुवाद

ब्रिजमोहन हेडा

प्रास्ताविक

आनंद तो. हिंगोराणी यांच्या विनंतीवरून गांधीजींनी त्यांच्याकरिता नोव्हेंबर २०, १९४४ पासून 'दररोजचे विचार' लिहिण्याकरिता सुरुवात केली आणि जवळपास दोन वर्षे हे काम सुरू राहिले. आनंत तो हिंगोराणी यांनी बापूचे आशीर्वाद या नावाने पुस्तक रूपात ते प्रकाशित केले. "गांधी संपूर्ण वाङ्मय"च्या ७८ ते ८५ या खंडांमध्ये त्या कालखंडाप्रमाणे हे विचार प्रकाशित झाले आहेत तर इंग्रजीमधील इलेक्ट्रॉनिक आवृत्तीच्या खंड ८५ ते ९२ या कालखंडात काळानुसार हे विचार प्रकाशित झाले होते.

मुळात हिंदीत लिहिलेले या विचारांचे इंग्रजीत भाषांतर करून आनंद तो. हिंगोराणी यांनी हे विचार प्रकाशित केले होते. त्यांनी आपल्या प्रास्ताविकात लिहिले आहे की "२० जुलै १९४३ला त्यांची पत्नी विद्या हिचा मृत्यू झाल्यानंतर सप्टेंबर १९४४पासून सेवाग्राम येथील आठ आठवड्यांच्या मुक्कामात गांधीजी दररोज त्यांना भेटायला येत आणि दररोज सकाळी प्रार्थनेनंतर त्यांच्याशी सांत्वनपर दोन शब्द बोलत आणि त्या दिवशी चिंतन करण्याकरिता काही लिहून देत. ऑक्टोबर १३, १९४४ पंधरवाडाभर ते नियमितपणे लिहून देत होते आणि परत अधूनमधून लिहू लागले." सेवाग्रामहून भीमवरम येथे निसर्गोपचाराकरिता जाण्यापूर्वी आनंद तो. हिंगोराणी यांनी त्यांच्याकरिता दररोज काही तरी लिहिण्याची विनंती गांधीजींना केली व त्याप्रमाणे गांधीजींनी नोव्हेंबर २०, १९४४ सुरुवात केली. जून १९४६मध्ये हिंगोराणी यांनी गांधीजींना हे 'विचार' पुस्तकाच्या स्वरूपात प्रकाशित करण्याची परवानगी मागितली. तेव्हा गांधीजी उद्गारले : "त्यात एवढे काय आहे की तू ते प्रकाशित करण्याकरिता इतका उत्सुक आहेस? परंतु तरीही तुला हे प्रकाशित करावेसे वाटत असेल तर तू ते माझ्या मृत्यूनंतर प्रकाशित कर. लेखकाच्या जिवंतपणी अशा गोष्टी सामान्यपणे प्रकाशित करत नसतात. मी जे लिहिले आहे त्यानुसार मी जगू शकतो की नाही हे कोणाला माहीत! परंतु माझ्या शेवटच्या श्वासाप्रमाणे मी या विचाराप्रमाणे जगू शकलो तर तू हे विचार प्रकाशित करू शकतोस."

१९४६च्या शेवटापासून मात्र गांधीजींनी हे विचार लिहिणे बंद केले. त्याबद्दल स्पष्टीकरण देताना ते लिहितात : "माझ्या नोआखालीच्या कामाकरिता मी जवळपास प्रत्येक गोष्टीचा त्याग केला आहे. . . मी आश्रम सोडला, सर्व सहकाऱ्यांना सोडले आणि हरिजनकरिता लिहिणेही सोडले. मग मी स्वतःलाच म्हणालो की माझे हे दररोजचे विचार लिहिणेही मी बंद का करू नये. . . ."

अशा प्रकारे लक्षात येते की गांधीजींनी हे विचार लिहिण्याकरिता जी सुरुवात केली ती आनंद तो हिंगोराणी यांच्या सांत्वनाकरिता. तसेच या विचारांवर आनंद तो हिंगोराणींनी चिंतन करावे अशीही गांधीजींची इच्छा होती. सुविचारांना आपल्या जीवनात नक्कीच एक स्थान असते. ते चाळत असताना सहज आपल्या मनाला त्यातील काही भावतात आणि कार्यप्रवृत्तही करतात.

मी हे विचार इथे आठ भागात मांडले आहेत ते केवळ या विचारांच्या कालखंडातील आठ खंडांमध्ये ते प्रकाशित झाले होते म्हणून. बाकी दुसरे कोणतेही कारण नाही.

आनंद तो. हिंगोराणीना ज्याप्रमाणे या विचारांपासून प्रकाश मिळाला असेल तसाच आपल्यालाही मिळावा हीच इच्छा.

ब्रिजमोहन हेडा

भाग १- बापूंचे आशीर्वाद - दररोजकरिता विचार

(संपूर्ण गांधी साहित्य, खंड ७८, कलेक्टेड वर्क्स ऑफ महात्मा गांधी, खंड ८५, ई-पुस्तक)

नोव्हेंबर २०, १९४४

ईश्वराची नावे तर अनेक आहेत, परंतु एकाच नावाचा शोध घ्यायचा तर ते नाव आहे सत्, सत्य. म्हणून सत्यच ईश्वर आहे.

* * * * *

नोव्हेंबर २१, १९४४

अहिंसेशिवाय सत्याचे मुळीच ज्ञान होऊ शकत नाही. यामुळेच अहिंसा परमोधर्मः, अहिंसा सर्वश्रेष्ठ धर्म आहे असे म्हणतात.

* * * * *

नोव्हेंबर २२, १९४४

सत्याचा शोध आणि अहिंसेचे पालन या गोष्टी ब्रह्मचर्य, अस्तेय (अचौर्य), अपरिग्रह, निर्भयता, सर्व धर्मांबद्दल समान आदरभाव, अस्पृश्यता निर्मुलन आणि इशाच इतर गोष्टींशिवाय शिवाय अशक्य आहे.

* * * * *

नोव्हेंबर २३, १९४४

ब्रह्मचर्याचा अर्थ इथे मनसा, वाचा, कर्मणा इंद्रियनिग्रह आहे. एखादा माणूस शारीरिक दृष्टीने ब्रह्मचारी असूनही अंतःकरणाने अपवित्र असू शकतो. त्याला खरा ब्रह्मचारी म्हणता येऊ शकत नाही.

* * * * *

नोव्हेंबर २४, १९४४

अस्तेय याचा अर्थ केवळ चोरी न करणे असा होत नाही. माणसाला ज्याची गरज नाही ते घेणे हीसुद्धा चोरी आहे. आणि चोरीत तर हिंसा भरलेलीच आहे.

* * * * *

नोव्हेंबर २५, १९४४

अपरिग्रह म्हणजे आज आपल्याला ज्याची गरज नाही त्याचा संग्रह न करणे.

* * * * *

नोव्हेंबर २६, १९४४

निर्भयतेत सर्व प्रकारच्या भीतीचा समावेश होतो - मृत्यूची भीती, शारीरिक इजा होण्याची भीती, उपासमारीची भीती, अपमानाची भीती, लोकनिंदेची भीती, भूताखेताची भीती, कोणाच्या कोपाची भीती. या आणि इतर सर्व भीतीपासून मुक्त होणे म्हणजे निर्भयता.

* * * * *

नोव्हेंबर २७, १९४४

आपण आपल्या धर्माबद्दल जसा आदरभाव बाळगतो तसाच इतरांच्या धर्माबद्दलही बाळगला पाहिजे. केवळ सहनशीलता पुरेशी नाही.

* * * * *

नोव्हेंबर २८, १९४४

अस्पृश्यता निर्मुलन म्हणजे केवळ हरिजनांना स्पर्श करणे नसून त्यांच्याकडे आपल्या रक्ताच्या भावंडांप्रमाणे पाहणे आहे. वेगळ्या शब्दांत आपण आपल्या भावाबहिणीला जशी वागणूक देऊ तशीच वागणूक त्यांना देणे. कोणीही उच्च नाही, कोणीही खालचा नाही.

* * * * *

नोव्हेंबर २९, १९४४

योग: चित्तनिरोध हे पतंजलीच्या योगदर्शनमधील पहिले सूत्र आहे. योग चित्तवृत्तीचा निरोध आहे, म्हणजे आपल्या मनात उठणाऱ्या तरंगावर नियंत्रण ठेवणे, त्यांना दाबणे याला योग म्हणतात.

* * * * *

नोव्हेंबर ३०, १९४४

ज्या माणसाच्या मनात इच्छांच्या लाटा उत्पन्न होत राहत असतात त्याला सत्याचे ज्ञान कसे होऊ शकते? मनात तरंग निर्माण होणे हे सागरात वादळ निर्माण होण्यासारखे आहे. वादळात

जो नावाडी सुकाणूवर ताबा ठेवू शकतो तोच सुरक्षित राहू शकतो. याचप्रमाणे चित्त अशांत असताना जो रामनामाचा आधार घेतो तो जिंकतो.

* * * * *

डिसेंबर १, १९४४

(सूरदासचे) “वृक्षन् की मत ले” म्हणजे वृक्षांपासूनही पाठ शिक हे भजन मनन करण्यासारखे आहे. वृक्ष उन्हात राहतो आणि आम्हाला सावली देतो. आम्ही काय करतो?

* * * * *

डिसेंबर २, १९४४

मिथ्या ज्ञानापासून आपण चार हात दूर राहिलो पाहिजे. मिथ्या ज्ञान ते आहे जे आपल्याला सत्यापासून दूर ठेवते.

* * * * *

डिसेंबर ३, १९४४

सत्याचे ज्ञान होण्याकरिता आपण संतांची चरित्रे वाचली पाहिजे आणि त्यावर चिंतन केले पाहिजे.

* * * * *

डिसेंबर ४, १९४४

ईश्वर जेव्हा स्वतःच्या तोंडाने सांगतो की मी सर्व प्राणिमात्रांमध्ये आहे तेव्हा आपण वैर कोणाशी करणार? (आजच्या भजनाचा अनुवाद)

* * * * *

डिसेंबर ५, १९४४

मीराबाईकडून शिकण्यासारखा सर्वात मोठा पाठ हा आहे की तिने इश्वराकरिता आपल्या सर्वस्वाचा - पतीचासुद्धा त्याग केला होता.

* * * * *

डिसेंबर ६, १९४४

श्रद्धेने माणूस काय मिळवू शकत नाही? तो सर्व काही करू शकतो.

* * * * *

डिसेंबर ७, १९४४

श्रद्धेने माणूस पर्वतही चढून जाऊ शकतो.

* * * * *

डिसेंबर ८, १९४४

जो माणूस कोणत्याही एका गोष्टीवर निष्ठापूर्वक काम करील त्याच्यात अखेरीस कोणतीही गोष्ट मिळवण्याची शक्ती येईल.

* * * * *

डिसेंबर ९, १९४४

खरे सुख बाहेरून मिळत नाही, आतूनच मिळते.

* * * * *

डिसेंबर १०, १९४४

ज्या माणसाचे स्वत्व हरवते त्याचे सर्व काही हरवते.

* * * * *

डिसेंबर ११, १९४४

सरळ मार्ग जितका सोपा असतो तितकाच कठीण. जर असे नसते तर सर्व लोकांनी सरळ मार्गाचेच अनुसरण केले असते.

* * * * *

डिसेंबर १२, १९४४

“दया धरम का मूल है” असे तुलसीदास म्हणाले आहेत. आणि ते पुढे म्हणतात “तुलसी दया न छांडीये जब लग देह में प्राण.” दयेची भीक मागणारे आपण सर्व कशी दया करणार आणि कोणावर दया करणार?

* * * * *

डिसेंबर १३, १९४४

एक भगिनी म्हणते : “मी प्रार्थना करत होते परंतु आता प्रार्थना करणे सोडून दिले आहे.”
मी विचारले : “का?” ती म्हणाली : “कारण मी स्वतःला फसवत होते.” उत्तर अर्थातच बरोबर
होते. परंतु फसवणे का बंद करू नये? प्रार्थना का बंद करावी?

* * * * *

डिसेंबर १४, १९४४

कालचे भजन अतिशय गोड आणि मननीय होते. ते म्हणते : ईश्वर ना तर देवळात राहतो ना
मशिदीत राहतो. ना आत राहतो ना बाहेर. तो जर कुठे राहतच असेल तर तो साध्याभोळ्या
उपाशीतापाशी माणसाच्या तहानभुकेत राहतो. त्यांची तहानभूक मिटवण्याकरिता आपण रोज
कताई करू या अथवा ओठांनी रामनामाचा जप करत त्यांच्याकरिता अशाच प्रकारचे कोणते तरी
काम करू.

* * * * *

डिसेंबर १५, १९४४

लाजेमुळे म्हणा की भीतीमुळे सामान्यपणे आपला खोटेपणा सुटत नाही याचे काय कारण
असावे? त्याऐवजी मौन धारण करणे वा न घाबरता आपल्या मनात जे असेल ते बोलणे हे अधिक
चांगले होणार नाही काय?

* * * * *

डिसेंबर १६, १९४४

विषाचा एक थेंब ज्याप्रमाणे दुधाला विषमय करून टाकतो त्याचप्रमाणे थोडेसे असत्य
माणसाचा नाश करून टाकते.

* * * * *

डिसेंबर १७, १९४४

चांगल्या गोष्टींकरिता वेळ देणे आपल्याला खटकते परंतु व्यर्थ गोष्टींच्या आपण मागे लागतो
आणि त्यात आपल्याला मजा वाटते!!!

* * * * *

डिसेंबर १८, १९४४

“माणूस ईश्वर नाही; त्याला तसे म्हणू नका. परंतु त्याच्या दैवी शक्तीपासून तो वेगळा नाही.

* * * * *

डिसेंबर १९, १९४४

संतांची प्रवचने ऐका, धर्मग्रंथांचा अभ्यास करा आणि विद्वान व्हा. परंतु तुम्ही तुमच्या अंतःकरणात ईश्वराला विराजमान केले नसेल तर तुम्ही काहीही मिळवले नाही.

* * * * *

डिसेंबर २०, १९४४

आपणा सर्वांना मुक्तीची इच्छा असते. परंतु मुक्ती म्हणजे काय हे मात्र नेमके आपल्याला माहीत नसते. जन्ममृत्यूच्या फेऱ्यातून मुक्ती हा तिच्या अनेक अर्थांपैकी एक अर्थ आहे.

* * * * *

डिसेंबर २१, १९४४

भक्त कवी नरसैय्या म्हणतात : “ईश्वराच्या भक्ताला जन्ममरणाच्या फेऱ्यातून मुक्ती नको असते तर त्याला वारंवार जन्म मिळावा अशी त्याची विनवणी असते (हरिना जन तो मुक्ती ना मांगे मागे जनमोजनम अवतार रे).” या दृष्टीने पाहिले तर मुक्ती काही वेगळेच रूप घेते.

* * * * *

डिसेंबर २२, १९४४

गीतेच्या मुक्तीचा अर्थ पराकाष्ठेची अनासक्ती असा आहे. आणि हाच अर्थ आपल्याला ईशोपनिषदच्या पहिल्या मंत्रात आढळतो.

* * * * *

डिसेंबर २३, १९४४

अनासक्ती कशी वाढेल? सुख आणि दुःख, मित्र आणि शत्रू, आपला आणि परका या सर्वांना समान समजल्याने अनासक्ती वाढते. यामुळेच अनासक्तीचे दुसरे नाव समभाव आहे.

* * * * *

डिसेंबर २४, १९४४

ज्याप्रमाणे बिंदूचा समुदाय म्हणजे समुद्र होतो त्याचप्रमाणे मैत्री करून आपण मैत्रीचा सागर निर्माण करू शकतो. आणि जगात सर्व मैत्री करून राहिले तर जगाचे रूपच बदलून जाईल.

* * * * *

डिसेंबर २५, १९४४

आज नाताळचा दिवस आहे. आपण सर्व धर्म समान आहेत असे मानतो. यामुळे आपल्याकरिता राम, कृष्णाप्रमाणे हा दिवससुद्धा वंदनीय आहे.

* * * * *

डिसेंबर २६, १९४४

माणसाकरिता आजार ही लाजेची गोष्ट असली पाहिजे. आजार हा कोणत्या तरी दोषाचा सूचक असतो. ज्याचे तनमन पूर्णपणे स्वच्छ असते त्याला आजार व्हायलाच नको.

* * * * *

डिसेंबर २७, १९४४

कुविचार हे सुद्धा आजाराचे चिन्ह आहेत. यामुळे कुविचार आपण टाळले पाहिजे.

* * * * *

डिसेंबर २८, १९४४

कुविचारापासून सुटण्याचा अचूक उपाय रामनाम आहे. या नावाचा केवळ ओठांनी उच्चार होऊ नये तर ते अंतःकरणातून उत्स्फूर्तपणे निघाले पाहिजे.

* * * * *

डिसेंबर २९, १९४४

व्याधी अनेक आहेत, वैद्य अनेक आहेत आणि उपचारही अनेक आहेत. आपण जर सर्व व्याधी एकच आहेत आणि तिला मिटवणारा वैद्य एकच राम आहे असे समजलो तर अनेक झंझटींपासून मुक्त होऊ.

* * * * *

डिसेंबर ३०, १९४४

आश्चर्य आहे की वैद्य मरतात, डॉक्टर मरतात. तरीही त्यांच्यामागे आपण घिरट्या घालत असतो. परंतु जो राम मरत नाही, नेहमी जिवंत राहतो आणि जो अचूक वैद्य आहे त्याला मात्र आम्ही विसरून जातो!

* * * * *

डिसेंबर ३१, १९४४

याहूनही आश्चर्याची गोष्ट ही आहे की आपण मरणारच आहो हे माहित असूनही वैद्यादिकांच्या औषधाने जरी आम्ही अजून काही दिवस काढू शकत असल्यामुळे आपण इकडून तिकडे पळत असतो.

दररोजकरिता विचार, पृष्ठ १-४२

भाग २. बापूंचे आशीर्वाद - दररोजकरिता विचार

(संपूर्ण गांधी साहित्य, खंड ७९, कलेक्टेड वर्क्स ऑफ महात्मा गांधी, खंड ८६, ई-पुस्तक)

जानेवारी १, १९४५

आपण जरी म्हातारे, मुले आणि तरुण, श्रीमंत आणि गरीब या सर्वांना आपल्या डोळ्यांसमोर मरत असताना पाहत असलो तरीही आपल्याकडून शांत बसवत नाही; अजून काही दिवस जगता यावे म्हणून रामाशिवाय आपण सर्व काही उपाय करतो.

* * * * *

जानेवारी २, १९४५

हे सर्व समजून घेऊन आपण जर रामाच्या भ्रवशावर राहिलो आणि ज्या कोणत्या व्याधी येतात त्या सहन करून आपले जीवन आनंदाने व्यतीत करून शांततापूर्वक राहिलो तर किती चांगले होईल!

* * * * *

जानेवारी ३, १९४५

शरीरधारी महादेवला (महादेव देसाई) आपण त्याच्या शरीराद्वारे आणि लेखातूनच पाहतो. या दोन्ही गोष्टी एकच आहेत. देहातीत महादेव सर्वव्यापी आहे आणि त्याच्या गुणांनी आपण त्याला ओळखू शकतो. आणि यात सर्व सारख्याच प्रमाणात सहभागी होऊ शकतात. कोणाला कमीअधिक मिळू शकत नाही.

* * * * *

जानेवारी ४, १९४५

जन्म आणि मृत्यू एकाच नाण्याच्या दोन बाजू नाहीत काय? एकीकडे पाहिले जर जन्म, दुसरीकडे पाहिले तर मृत्यू. यामुळे आनंद का आणि शोक का?

* * * * *

जानेवारी ५, १९४५

हे जर जन्म आणि मृत्यू यांच्याबद्दल खरे असेल, आणि ते खरे आहे, तर मृत्यूची आम्हाला किंचितही भीती का वाटावी? का दुःखी व्हावे? आणि जन्माने का खुश व्हावे? प्रत्येक माणसाने स्वतःला हा प्रश्न विचारला पाहिजे.

* * * * *

जानेवारी ६, १९४५

जग द्वंद्वाने भरपूर आहे. सुखाच्या मागे दुःख राहिले आहे आणि सुखामागे दुःख. उन्हा असेल तर सावलीही असेलच, प्रकाश आहे तर काळोखही, मृत्यू असेल तर जन्मही. या द्वंद्वपासून दूर होणे म्हणजे अनासक्ती आहे. द्वंद्वावर विजय मिळवण्याचा उपाय द्वंद्व नाहीसे करणे नाही तर द्वंद्वातीत होणे अनासक्त होणे आहे.

* * * * *

जानेवारी ७, १९४५

या आधीच्यामधून कळते की सर्व गोष्टीची किल्ली सत्याच्या आराधनेत आहे. सत्याच्या उपासनेने सर्व काही मिळते.

* * * * *

जानेवारी ८, १९४५

मग सत्याची आराधना कशी करायची? सत्य कोणाला माहित असते? इथे सापेक्ष सत्याची गोष्ट आहे. जे आपण सत्याचा रूपात पाहतो ते सत्य. इतके सत्यसुद्धा फार कठीण आहे हे अनुभवावरून कळते.

* * * * *

जानेवारी ९, १९४५

माणसाला सत्य काय आहे हे माहित असूनही तो सत्य सांगण्याकरिता संकोच का करतो? लाजेमुळे? कोणाची लाज? वरचा असेल तर काय? नोकर असेल तर काय? गोष्ट तर अशी आहे की सवय माणसाला खाऊन टाकते. आपण विचार करावा आणि या वाईट सवयीपासून मुक्त व्हावे.

* * * * *

जानेवारी १०, १९४५

सवयीपासून मुक्त होणार नाही तर सत्याच्या मार्गावरून आपण चालू शकणार नाही. गोष्ट तर ही आहे की सत्याकरिता आपण सर्व काही वाहून टाकले पाहिजे. आपण जसे आहो तसे दिसण्याची आपली इच्छा नसते तर त्याहून चांगले दिसण्याची आपली इच्छा असते. आपण जर नीच असू तर नीच दिसलो तर किती चांगले होईल? चांगले दिसायचे असेल तर चांगले काम करावे, चांगला विचार करावा. एक दिवस असा येईल की आपण उच्च ठिकाणी पोहोचू.

* * * * *

जानेवारी ११, १९४५

जसजसा अनुभव घेत जातो तसतसे कळत जात आहे की माणूस स्वतःच सुखदुःखाचे कारण आहे.

* * * * *

जानेवारी १२, १९४५

असे असेल तर माणूस सुखी वा दुःखी का आहे?

* * * * *

जानेवारी १३, १९४५

खरी गोष्ट तर ही आहे की माणसाची अशा गोष्टींची विचार करण्याचीच इच्छा नसते. यामुळे असा विचार करण्याकरिता वेळच नाही असे गृहीत धरून तो चालतो.

* * * * *

जानेवारी १४, १९४५

आपल्याला जर खरे जीवन व्यतीत करायचे असेल तर मानसिक आळस सोडून आपण मूलभूत विचार केला पाहिजे. परिणामी आपले जीवन अतिशय सरळ होऊन जाईल.

* * * * *

जानेवारी १५, १९४५

ज्ञानी लोक आपल्याला प्रवासी म्हणतात. आणि हे खरे आहे. आपण इथे फार कमी दिवस आहो. त्यानंतर आपण मरत नाही तर आपल्या घरी जातो. किती सुंदर आणि खरा विचार आहे!

* * * * *

जानेवारी १६, १९४५

हजारो मण कचरा काढल्यानंतर कुठे आपल्या हाती हिरा लागतो. या मेहनतीचा अल्पसा भागसुद्धा कचरारूपी असत्य काढून टाकण्याकरिता आणि सत्यरूपी हिरा शोधण्याकरिता आपण देतो काय?

* * * * *

जानेवारी १७, १९४५

परिश्रमाशिवाय, म्हणजे तपाशिवाय काहीही साध्य होऊ शकत नाही. मग त्याशिवाय आत्मशुद्धी कशी शक्य आहे?

* * * * *

जानेवारी १८, १९४५

आपला सर्व वेळ जर ईश्वराला वाहिलेला असेल तर आपण एक क्षणसुद्धा कसा वाया घालवू शकतो? याचप्रमाणे आपण जर ईश्वराचे असू तर आपल्या शरीराचा लहानसा भागसुद्धा आपण व्यर्थ मौजमजेकरिता कसा देऊ शकतो?

* * * * *

जानेवारी १९, १९४५

निस्वार्थ कृती ही ईश्वराची भक्ती असल्यामुळे ती शक्तीचा स्रोत असते.

* * * * *

जानेवारी २०, १९४५

जमशेद मेहता यांनी मला फ्रॅन्सिस असिसीची एक प्रार्थना पाठवली आहे. त्या प्रार्थनेतील एक भाग असा आहे - “हे देवा कोणाला दिल्यानेच आम्हाला मिळते. मरूनच आपण अमरत्व प्राप्त करू शकतो.”

* * * * *

जानेवारी २१, १९४५

जमिनीचा मालक तर तोच असतो जो तिच्यावर मेहनत करतो.

* * * * *

जानेवारी २२, १९४५

जो खरोखरच आतून स्वच्छ आहे तो बाहेरून अस्वच्छ असूच शकत नाही.

* * * * *

जानेवारी २३, १९४५

खरे काम कधीच निरर्थक होऊ शकत नाही, खरे वचन अखेरीस कधीच अप्रिय होऊ शकत नाही.

* * * * *

जानेवारी २४, १९४५

शुद्ध अंतःकरणातून निघालेले वचन कधीही निष्फळ होऊ शकत नाही.

* * * * *

जानेवारी २५, १९४५

आळसामुळे जर आपण दुःखी होऊ तर आपण आळशी होणार नाही. तसेच व्यभिचारामुळे आपण दुःखी होऊ तर आपण व्यभिचारी होणार नाही.

* * * * *

स्वातंत्र्यदिवस, जानेवारी २६, १९४५

काम आधी यायला पाहिजे आणि नंतर त्याची मजुरी. जितके काम तितकी मजुरी असली पाहिजे. ही झाली ईश्वराची सेवा. आधी जर मजुरी मागाल तर ती झाली सैतानाची सेवा.

* * * * *

जानेवारी २७, १९४५

इच्छांना शरण न जाणे ही चांगली गोष्ट आहे. परंतु एकदा त्यांना शरण गेलो की त्यांना आवरणे अशक्य जरी नसले तरी कठीण नक्कीच आहे.

* * * * *

जानेवारी २८, १९४५

जो माणूस स्वतःवर नियंत्रण ठेवू शकत नाही तो इतरांवर खऱ्या अर्थाने कधीच नियंत्रण ठेवू शकत नाही.

* * * * *

जानेवारी २९, १९४५

स्वतःला ओळखण्याकरिता माणसाला स्वतःच्या बाहेर निघून स्वतःकडे तटस्थ भावाने पाहावे लागत असते.

* * * * *

जानेवारी ३०, १९४५

माणूस जर दुसऱ्याचे ओझे किंचित जरी कमी करू शकत असेल तर तो बेकार नसतो.

* * * * *

जानेवारी ३१, १९४५

आपल्याला जे योग्य आणि शुभ वाटते ते करण्यातच आमचे सुख आणि मनःशांती आहे, दुसरे जे सांगतात आणि करतात त्यात नाही.

* * * * *

फेब्रुवारी १, १९४५

धर्मग्रंथ वाचल्याने नैतिक शक्ती तर निश्चितच येते परंतु ज्ञानाशिवाय मुक्ती मिळू शकत नाही.

* * * * *

फेब्रुवारी २, १९४७

कोणाचे उपकार घेणे हे आपले स्वातंत्र्य विकण्यासारखे असते.

* * * * *

फेब्रुवारी ३, १९४५

माणसाचा मोठेपणा त्याच्या अंतःकरणात असतो, डोक्यात म्हणजे बुद्धीत नसतो.

* * * * *

फेब्रुवारी ४, १९४५

धर्म तो असतो जो सर्वांना धारण करतो. वेगळ्या शब्दांत जीवनाचे प्रत्येक क्षेत्र त्याने पूर्णपणे व्यापून टाकलेले असते.

* * * * *

फेब्रुवारी ५, १९४५

धर्म जीवनापासून वेगळा नाही. जीवनालाच धर्म समजायला पाहिजे. धर्मापासून वेगळे केलेले जीवन मानवी जीवन नसते.

* * * * *

फेब्रुवारी ६, १९४५

ज्यांचे मनावर जास्तीत जास्त नियंत्रण असते वा जे जास्तीत जास्त कामात गुंतलेले असतात ते सर्वात कमी बोलतात. दोघांची जोडीच जमू शकत नाही. पाहा निसर्ग सर्वात जास्त काम करतो, तो झोपतसुद्धा नाही. परंतू तो मूक आहे.

* * * * *

फेब्रुवारी ७, १९४५

जो माणूस मानवतेच्या दुःखाचा विचार करतो तो स्वतःचा विचार करणार नाही. त्याला वेळ कुठे असतो?

* * * * *

फेब्रुवारी ८, १९४५

माणूस तेच पाहतो आणि ऐकतो जे त्याला पाहायचे आणि ऐकायचे असते. माळ्याला बागेतील केवळ फुले दिसतील. बागेत काय आहे हे तत्त्वज्ञाला कळणारच नाही. आपण बागेत आहो की अजून कुठे हेसुद्धा त्याला माहीत नसेल!

* * * * *

फेब्रुवारी ९, १९४५

आपण ज्यांच्याबरोबर राहतो त्यांच्याकडून आपण आपले दोष पाहू शकतो आणि त्यात सुधारणाही करू शकतो. आपण जर आपले दैनंदिन जीवन उच्चतम शुद्ध दर्जाचे ठेवले तर खरी सेवा करण्याची आपण अपेक्षा करू शकतो.

* * * * *

फेब्रुवारी १०, १९४५

सत्याच्या व्रताचे चिन्ह आहे सत्यार्थ्यांनि मौनाचे सेवन करणे. असे असतानाही अनेक सत्यार्थी फार बोलत असल्याचे आपल्याला आढळते. कारण स्पष्ट आहे - सवय. आम्ही ही सवय सोडली पाहिजे.

* * * * *

फेब्रुवारी ११, १९४५

मृत प्रियजनांचे स्मरण कसे करावे? माझा दृढ विश्वास आहे की ते मरत नसतात, त्यांचे शरीर मरत असते. परंतु स्मृती तर कायम ठेवायचीच आहे. त्यांचे सर्व गुण यथाशक्ती आमच्यामध्ये बाणवून, त्यांचे चांगले काम सुरू ठेवून आणि आपल्या सर्वोत्तम क्षमतेप्रमाणे ते वाढवून आपण त्यांची स्मृती काय ठेवू शकतो. त्यांच्या समाधीवर आपण जी फुले वगैरे चढवतो ती त्यांची स्मृती घट्ट करण्याकरिता. परंतु आपण केवळ फुले वगैरे अर्पण करण्यावरच समाधान मानले तर ती मूर्तीपूजाच होईल.

* * * * *

फेब्रुवारी १२, १९४५

आपण स्वतः घाणेरडे राहायचे आणि इतरांना स्वच्छ राहण्याकरिता सांगायचे ही किती चुकीची गोष्ट आहे?

* * * * *

फेब्रुवारी १३, १९४५

संपूर्ण जगात माणसामाणसात जो भेद आहे तो प्रमाणाचा आहे, प्रकाराचा नाही. ज्याप्रमाणे एकाच जातीच्या वृक्षांमध्ये अंतर असते तसेच हे. मग राग, मत्सर वा भेदभाव का?

* * * * *

फेब्रुवारी १४, १९४५

माणसाने एक तर चांगला निर्धार करूच नये, परंतु पूर्ण विचारांती त्याने तो एकदा केलाच तर मग त्याने त्याचा कधीही भंग करू नये.

* * * * *

फेब्रुवारी १५, १९४५

इतरांना फसवण्याच्या शक्तीपेक्षा स्वतःला फसवण्याची माणसाची क्षमता किती तरी जास्त आहे. कोणताही समंजस माणूस याची साक्ष देईल.

* * * * *

फेब्रुवारी १६, १९४५

आपल्या माणसांवर वा नातलगांवर आपला जो राग असतो त्यावर नियंत्रण ठेवण्यात माणसाचा विजय असतो. इतरांवरील राग नियंत्रणात ठेवणे आपल्याला भाग पडत असते. त्यात असा कोणता मोठा गुण आहे?

* * * * *

फेब्रुवारी १७, १९४५

जीवन म्हणजे मजा करणे - खाणे, पिणे, उड्या मारणे नाही तर ईश्वराची भक्ती करणे, मानवजातीची सेवा करणे आहे.

* * * * *

फेब्रुवारी १८, १९४५

मनुष्यजीवन आणि पशूजीवन यांत अंतर काय आहे? यावर जर आपण सखोल विचार केला तर आपल्या किती तरी समस्या सुटतील.

* * * * *

फेब्रुवारी १९, १९४५

माणूस जर आपल्या मर्यादा ओलांडत असेल, आपल्या क्षमतेपलीकडे काम करत असेल वा विचार करत असेल तरी त्याला आजार येऊ शकतो, क्रोध येऊ शकतो. अशी घाई व्यर्थ आहे. तिच्यामुळे नुकसानही होऊ शकते.

* * * * *

फेब्रुवारी २०, १९४५

आजच्या सकाळच्या भजनात होते - "ईश्वर आम्हाला कधीही विसरत नाही. आम्ही त्याला विसरतो हीच दुःखाची गोष्ट आहे."

* * * * *

फेब्रुवारी २१, १९४५

ईश्वराला जेव्हा वाचवायचे नसते तेव्हा ना तर धन वाचवू शकते, ना आईवडील ना मोठा डॉक्टर. मग आम्ही काय केले पाहिजे?

* * * * *

फेब्रुवारी २२, १९४५

आपली घाण आपण जोपर्यंत काढून टाकत नाही तोपर्यंत प्रार्थना करण्याचा आपल्याला काही हक्क आहे काय?

* * * * *

फेब्रुवारी २३, १९४५

माळ घ्या. संतांनी ती फिरवली आहे. ती तुळशीची, चंदनाची की रुद्राक्षाची जरी असली तरी माळ जपणारा तिच्यातच सर्व काही आहे असे समजत असेल तर ती फेकून देण्याच्या लायकीची आहे. ती जर त्याला ईश्वराच्या जवळ नेत असेल, कर्तव्याबद्दल सावध करत असेल तर मग ती घेऊन तुम्ही विधिपूर्वक तिचा जप करू शकता.

* * * * *

फेब्रुवारी २४, १९४५

आपण आहो कारण ईश्वर आहे. यावरून माणूस वा इतर कोणताही सजीव प्राणी ईश्वराचा अंश आहे हे सिद्ध होते.

* * * * *

फेब्रुवारी २५, १९४५

नवा करारमध्ये एक वाक्य आहे - “तुझ्या मनात ना तर चिंता असावी ना तुला कोणाची भीती वाटावी.” हे त्यांच्याकरिता आहे ज्यांची ईश्वरावर श्रद्धा आहे.

* * * * *

फेब्रुवारी २६, १९४५

हाच नवा करार आपल्याला सांगतो की “ईश्वर जर आपल्याला मोहाकडे ढकलत असेल तर तोच आपल्याला त्या दोषापासून मुक्तही करतो.” हे त्यांच्याकरिता आहे जे स्वतःहोऊन मोहाला शरण जात नाहीत.

* * * * *

फेब्रुवारी २७, १९४५

केवळ तुलसीदासच असा नाही की ज्याने रामाचे नामसंकीर्तन केले असेल. बायबलमध्येही हेच आढळते. दहाव्या रोमनच्या १६व्या कलमात म्हटले आहे की “जो कोणी ईश्वराचे नाव घेईल तो मुक्त होईल.”

* * * * *

फेब्रुवारी २८, १९४५

अपराध लपून राहत नाही. माणसाच्या चेहऱ्यावर तो ठळकपणे लिहिलेला असतो. आपल्याला ते शास्त्र पूर्णपणे कळत नाही, परंतु ते आहे हे स्पष्ट आहे.

* * * * *

मार्च १, १९४५

या दिवसात मी बायबलमधील कविता वाचत आहे. आज मला खालील आढळले - “प्रार्थनेत आपण जे काही मागू, माझ्यावर विश्वास ठेवा, ते आपल्याला मिळेल.” (सेंट मॅथ्यू २१. २२)

* * * * *

मार्च २, १९४५

“निर्बलके बल राम.” हाच विचार साम ३४.१८मध्ये व्यक्त झाला आहे. ते म्हणते : “ज्याचा मनोभंग झाला आहे त्याचा ईश्वर असतो आणि ज्याला खरा पश्चात्ताप होतो त्याला तो वाचवतो.”

* * * * *

मार्च ३, १९४५

आईसाया ४१. १०मध्ये आहे : “घाबरू नका कारण ईश्वर तुमच्याजवळच आहे.”

* * * * *

मार्च ४, १९४५

“केवळ ईश्वरच सर्वशक्तीमान आहे. यामुळे ईश्वरावरच पूर्णपणे विसंबून राहायला पाहिजे, माणसावर नाही.” (आईसाया २६.४मधून)

* * * * *

मार्च ५, १९४५

पाण्याचा स्वभाव खाली जाण्याचा आहे. अशाच प्रकारे दुर्गुण आपल्याला खाली नेतात. यामुळे तो सोपा मार्ग असतो. सद्गुण माणसाला वर नेतात आणि त्यामुळे ते कठीण असल्यासारखे वाटतात.

* * * * *

मार्च ६, १९४५

“माझी कृपा तुझ्याकरिता पुरेशी आहे कारण दुर्बलांमध्येच माझी शक्ती पूर्णपणे अभिव्यक्त होत असते.” (कोरंथियस १२.९)

* * * * *

मार्च ७, १९४५

ईश्वर आपला आधार आहे आणि तोच आपली शक्ती आहे आणि संकटाच्या वेळी तोच आमचे रक्षण करत असतो. (साम ४६.१)

* * * * *

मार्च ८, १९४५

ईश्वराचे शब्द आहेत : “मी आहे, होतो आणि सदैव राहीन, मी सर्वत्र आहे, सर्व गोष्टीत आहे.” हे माहीत असूनही आपण ईश्वरापासून दूर जातो आणि जे नाशमान आणि अपूर्ण आहे त्याचा आधार घेतो, आणि अशा प्रकारे स्वतःला दयनीय करून घेतो. याहून जास्त आश्चर्याची गोष्ट कोणती असू शकते?

* * * * *

मार्च ९, १९४५

आपण पूर्व आणि पश्चिम यांत भेद करू नये. प्रत्येक गोष्टीचा निर्णय गुणावगुणावरून केला पाहिजे. अशा प्रकारेच कोणत्याही गोष्टीला आपण पूर्ण न्याय देऊ शकतो.

* * * * *

मार्च १०, १९४५

पाप-पुण्य, सुख-दुःख का? ईश्वर आहे आणि तरीही तो व्यक्ती नाही. तो कायदा आहे आणि कायदा देणाराही आहे. यावरून माणूस जसे आचरण करतो तसा तो होतो हे सिद्ध होते. सत्कर्मने माणूस चढतो, दुष्कर्मने तो खाली पडतो.

* * * * *

मार्च ११, १९४५

समाजाची खरी सेवा ती आहे ज्यामुळे समाजातील सर्व लोकांची उन्नती होते. अमुकअमुक समाज कसा चढला हे समाजाला पाहूनच माणूस सांगू शकतो.

* * * * *

मार्च १२, १९४५

माणूस जेव्हा मृत्यूच्या जवळ पोहोचतो तेव्हा ईश्वराशिवाय कोणताही आधार नाही हे माणसाला कळते. तरीही रामनाम घेताना माणूस काचकूच करतो! असे का?

* * * * *

मार्च १३, १९४५

अहिंसेच्या मार्गाने स्वातंत्र्य मिळवण्याचा एकच मार्ग आहे : मरून आपण जगतो, मारून कधीही नाही.

* * * * *

मार्च १४, १९४५

आपण कसे मरावे? आत्महत्या करून? कधीही नाही. आवश्यकता निर्माण झाल्यानंतर मरण्याची तयारी ठेवून मेलो तर तर आपण जिवंत राहण्याकरिता मेलो.

* * * * *

मार्च १५, १९४५

धैर्याने, शांतीने काय काय होऊ शकत नाही? याचा पुरावा आपल्याला आपल्या दैनंदिन अनुभवातून मिळू शकतो.

* * * * *

मार्च १६, १९४५

नियती आणि मानवी प्रयत्न यांच्यात चिरंतन संघर्ष सुरू असतो. आपण आपले प्रयत्न सुरू ठेवावे आणि परिणाम ईश्वरावर सोडून द्यावे.

* * * * *

मार्च १७, १९४५

आपण सर्व काही नियतीवर सोडू नये, आणि पुरुषार्थ व्यर्थ आहे असेही समजू नये. नियती आपले काम करत राहिल. परिणामाची फिकीर न करता आपण कुठे हस्तक्षेप करू शकतो वा कुठे हस्तक्षेप करणे आपले कर्तव्य आहे इतकेच आपण पाहिजे.

* * * * *

मार्च १८, १९४५

दुःखद गोष्ट तर ही आहे की काय केले पाहिजे हे आपल्याला माहित असूनही आपण तसे करत नाही! माणसाने स्वतःच याचे उत्तर शोधले पाहिजे.

* * * * *

मार्च १९, १९४५

मौन हे सर्वात चांगले भाषण आहे याचा अनुभव मी क्षणोक्षणी घेत असतो. तुम्ही जर बोलायलाच पाहिजे असेल तर शक्य तितके कमी बोला. एका शब्दाने काम भागत असेल तर दोन शब्द टाळा.

* * * * *

मार्च २०, १९४५

आपण जेव्हा लहानलहान गोष्टींनी अस्वस्थ होतो तेव्हा कुठून तरी आसक्ती डोकावते आहे हे आपण लक्षात ठेवले पाहिजे. आपण ती शोधा आणि काढा. मोठ्या गोष्टीत आपण सरळ असतो म्हणून आपण सरळ आहो हा आपला भ्रम आहे, कारण तिथे आपल्याला दडपणाखाली वागावे लागत असते. त्याला सरळपणा नक्कीच म्हणता येत नाही.

* * * * *

मार्च २१, १९४५

अशा प्रसंगी एका श्लोकाचा आशय आपण लक्षात ठेवला पाहिजे - इंद्रियांच्या विषयांचा स्पर्श होतो आणि जातो. आपण तो सहन केला पाहिजे. (भगवद्गीता २.१४)

* * * * *

मार्च २२, १९४५

माणसाला जे काही करायचे असेल ते त्यांने उत्तम केले पाहिजे, नाही तर मुळीच करू नये. यातील सत्याचा प्रत्यय आपल्याला दररोज येत असतो. आज मला याची विशेषत्वाने जाणीव झाली. आज बाची पुण्यतिथी आहे, आणि म्हणून नेहमीप्रमाणे गीतापाठ सुरू होता. परंतु त्यात जीवंतपणा नव्हता.

* * * * *

मार्च २३, १९४५

चूक तेव्हाच बरोबर होते जेव्हा ती दुरुस्त केली जाते. ती जर दाबून ठेवली तर एखाद्या गळूप्रमाणे तिचा उद्रेक होतो व ती भयानक रूप धारण करते.

* * * * *

मार्च २४, १९४५

माणसाला आपले स्वतःचे रूप कळते आणि तो त्यावर जेव्हा चिंतन करतो आणि सद्गुणाच्या मार्गाचे अनुसरण करतो तेव्हा तो वर चढतो आणि जेव्हा याच्या उलट प्रक्रिया होते तेव्हा माणसाचा अधःपात होतो.

* * * * *

मार्च २५, १९४५

धैर्य म्हणजे काय? शंकराचार्य म्हणतात : “समुद्राच्या काठावर बसा आणि त्यातील एक थेंब पाणी गवताच्या पात्यावर घ्या. तुमच्यात जर पुरेसे धैर्य असेल आणि तो थेंब साठवता येईल असे जवळपास एखादे ठिकाण असेल तर तुम्ही केव्हा तरी त्या सागरातील संपूर्ण पाणी काढून टाकू शकाल.” जवळपास परिपूर्ण धैर्याचे हे उदाहरण आहे.

* * * * *

मार्च २६, १९४५

ज्या माणसात असीम धैर्य नसते तो अहिंसेचे पालन करू शकत नाही.

* * * * *

मार्च २७, १९४५

साप आणि मानव यांच्यात कोणते अंतर आहे? अखेरीस सापही आपल्या पोटावर सरपटतो, तर माणूस आपल्या पायावर ताठ उभा राहून चालतो. परंतु असे असले तरी गोष्टी जशा दिसतात तशा नसतात. जो माणूस मनातून आपल्या पोटावर सरपटतो त्याचे काय?

* * * * *

मार्च २८, १९४५

दररोज मला मौनाच्या महत्त्वाचा प्रत्यय येतो. मौन सर्वाकरिताच चांगले असते परंतु जो आपल्या कामात पूर्णपणे मग्न असतो त्याच्याकरिता मौन खरोखर सोन्यासारखे असते.

* * * * *

मार्च २९, १९४५

“घाई करणारा नेहमी अस्वस्थ असतो तर धीर ठेवणारा गंभीर.” याचा प्रत्यय आपल्याला क्षणोक्षणी येतो.

* * * * *

मार्च ३०, १९४५

नियम चुकवणे किती धोकादायक असते? मुंबईला आलो आणि लिहिणे सुटले. (हे एप्रिल ३, १९४५ला लिहिले.)

* * * * *

मार्च ३१, १९४५

नियमाशिवाय एकही काम होऊ शकत नाही. क्षणभर जरी नियमाचा भंग झाला तरी संपूर्ण सूर्यमंडळ अस्तव्यस्त होऊन जाईल. (हे एप्रिल ३, १९४५ला लिहिले.)

* * * * *

एप्रिल १, १९४५

लहानमोठ्यांनी - सर्वांनी हा धडा शिकण्यासारखा आहे. आपण तो शिकायला पाहिजे आणि त्याप्रमाणे वागायला पाहिजे वा जिवंतपणी मेल्यासारखे व्हायला पाहिजे. (हे एप्रिल ३, १९४५ला लिहिले.)

* * * * *

एप्रिल २, १९४५

विनाकारण गरजा वाढवणे पाप आहे. (हे एप्रिल ३, १९४५ला लिहिले.)

* * * * *

एप्रिल ३, १९४५

ज्या लोकांना फासावर लटकवण्याची शिक्षा झाली आहे त्यांना वाचवण्याकरिता आज हरताळ पाळला जात आहे. लोक जर समजूनउमजून आजचे काम करतील तर अहिंसेच्या मार्गावर आपण फार मोठे पाऊल टाकले असे म्हणता येईल.

* * * * *

एप्रिल ४, १९४५

आपले कर्तव्य काय आहे हे माणसाला माहीत असते आणि तरीही त्याने जे करायला पाहिजे असते ते तो करत नाही. असे का?

* * * * *

एप्रिल ५, १९४५

आपल्या सभोवतीच्या मानसिक वातावरणाच्या प्रभावाखाली जर आपण आलो तर आपण संपून जाऊ. चिमूरच्या कैद्यांच्या परिस्थितीत दररोज बदल होत आहे. आपण आपले कर्तव्य करू या आणि अनासक्त राहू या.

* * * * *

एप्रिल ६, १९४५

गैरसमज करून घेऊन सरळ गोष्टीलाही तिरपी समजणाऱ्या माणसाला धीराने समजून घेण्याकरिता किती मोठी अहिंसा पाहिजे!

* * * * *

एप्रिल ७, १९४५

माझे भौतिक शरीर टिकवून ठेवण्याकरिता मी किती तरी मेहनत घेतो. माझा आत्मा समजून घेण्याकरिता मी इतकीच मेहनत घेतो काय?

* * * * *

एप्रिल ८, १९४५

माझा जेव्हा गैरसमज होतो तेव्हा मी चिडतो, रडतो, हसतो, कीव करतो. हे सर्व सोडून धीराने गैरसमज दूर करण्याचा प्रयत्न करणे माझे कर्तव्य नाही काय?

* * * * *

एप्रिल ९, १९४५

आपण कशावर विश्वास ठेवावा? स्तुतीवर की टीकेवर? कदाचित दोन्हीकरिता आपण पात्र नसू. मग आपण स्वतःच स्वतःचे न्यायाधीश व्हायला पाहिजे काय? इथेसुद्धा चूक होण्याची फार शक्यता आहे. आपण कसे आहो हे केवळ ईश्वराला माहित आहे, परंतु ते तो आपल्याला सांगत नाही. यामुळे स्वतःबद्दल काहीही न जाणून घेणे वा आपल्याबद्दलच्या कोणत्याही गोष्टीवर विश्वास न ठेवणे हेच चांगले. आपण जे आहो ते आहो. आपले कर्तव्य करत राहणे हीच खरी महत्त्वाची गोष्ट आहे.

* * * * *

एप्रिल १०, १९४५

ज्याचे डोळे गेलेले असतात तो आंधळा नसतो तर जो आपले दोष लपवतो तो आंधळा असतो.

* * * * *

एप्रिल ११, १९४५

माणसाच्या शांततेची परीक्षा माणसांमध्येच होऊ शकते, हिमालयाच्या शिखरावर नाही.

* * * * *

एप्रिल १२, १९४५

आदर्श एक गोष्ट आहे आणि त्यानुसार राहणे ही दुसरी गोष्ट आहे. (एप्रिल १५, १९४५ला लिहिले.)

* * * * *

एप्रिल १३, १९४५

आदर्शाशिवाय असलेला माणूस म्हणजे सुकाणू नसलेले जहाज. (एप्रिल १५, १९४५ला लिहिले.)

* * * * *

एप्रिल १४, १९४५

मी आदर्शवादी आहे असे तेव्हाच म्हणता येईल जेव्हा मी ते प्रत्यक्षात आणण्याकरिता प्रयत्नशील असेन. (एप्रिल १५, १९४५ला लिहिले.)

* * * * *

एप्रिल १५, १९४५

आपण प्रयत्नांवर समाधान मानले पाहिजे. इतकेच की आपण योग्य दिशेने आपल्या सर्वोत्तम क्षमतेप्रमाणे प्रयत्न केले पाहिजे. परिणाम केवळ प्रयत्नांवर अवलंबून नसतात. इतरही असे घटक असतात की ज्यांच्यावर आपले नियंत्रण नसते.

* * * * *

एप्रिल १६, १९४५

योग्य दिशेने केलेले प्रयत्न कशाला म्हणावे? योग्य प्रयत्नांनी आपल्याला बहुधा वांछित फळ मिळते, यामुळे प्रयत्नांवरून फळ योग्य आहे की नाही हे ठरते असे वाटते. परंतु अनुभवाने कळते की हे नेहमीच बरोबर नसते. साधन योग्य असल्याबद्दल निश्चिती असणे आणि विपरीत फळ दिसल्यानंतरही साधन न बदलता, प्रयत्नात बदल न करता त्यात शैथिल्य न येऊ देणे म्हणजे योग्य दिशेने केलेले प्रयत्न.

* * * * *

एप्रिल १७, १९४५

“आपली सर्वोत्तम क्षमता” कशाला म्हणायचे? ज्यात माणूस निःसंकोचपणे सर्व शक्ती खर्च करतो. अशा शुद्ध प्रयत्नांना बहुधा यश मिळते.

* * * * *

एप्रिल १८, १९४५

माणूस क्षुल्लक पुराव्याच्या आधारे आपले निर्णय घेतो व काय करायचे ते ठरवतो. अशी जेव्हा परिस्थिती असते तेव्हा शक्य तोवर निर्णय न घेणे आणि परिणामांबद्दल तटस्थ राहणे हेच उत्तम असते. परंतु निर्णय घेणे जेव्हा कर्तव्य होते तेव्हा अतिशय काळजीपूर्वक निर्णय घेतला पाहिजे आणि न घाबरता त्यानुसार आचरण केले पाहिजे.

* * * * *

एप्रिल १९, १९४५

असंगत मोठी गोष्टही लहान वाटते आणि सुसंगत लहान गोष्टीचे स्थानसुद्धा मोठ्या गोष्टी इतकेच असते.

* * * * *

एप्रिल २०, १९४५

माणसाचा लोभ आकाशापेक्षाही उंच जातो आणि पाताळापेक्षाही खाली. यामुळे त्यावर नियंत्रण ठेवले पाहिजे.

* * * * *

महाबळेश्वर,

एप्रिल २१, १९४५

माणसाला जेव्हा अपेक्षा न करता काही तरी मिळते तेव्हा त्याच्या आनंदाला सीमा नसते.

* * * * *

एप्रिल २२, १९४५

जो माणूस उच्च प्रतीचा आध्यात्मिक आहे असे मानले जाते आणि तरीही जो शरीराने व्याधीग्रस्त असतो त्याच्याबाबतीत निश्चितच काही तरी चुकलेले असले पाहिजे.

* * * * *

एप्रिल २३, १९४५

काम किती मोठे आहे असा जर आपण विचार करू तर आपण घाबरून जाऊ आणि काहीही साध्य करू शकणार नाही. उलटपक्षी शांत राहून पहाडासारख्या कामाची सुरुवात केली तर दिवसेंदिवस ते काम सोपे होत जाऊन अखेरीस एक दिवस ते पूर्ण होईल.

* * * * *

एप्रिल २४, १९४५

आपल्याला आपले दोष पाहण्याची इच्छा नसते, परंतु इतरांचे दोष पाहताना आपल्याला आनंद होतो. या सवयीमुळेच बरेच दुःख निर्माण होते.

बापूचे आशीर्वाद - दररोजकरिता विचार, पृष्ठ ४३ - १५६

भाग ३. बापूंचे आशीर्वाद - दररोजकरिता विचार

(इंग्रजी आवृत्ती खंड ८७, विषय क्रमांक ४१२, संपूर्ण गांधी वाङ्मय खंड ८०)

एप्रिल २५, १९४५

सत्याग्रहीच्या शैलीप्रमाणे राहून माणूस सत्याग्रही होत नसतो. शुद्ध सत्याचे पालन करूनच माणूस सत्याग्रही होत असतो.

* * * * *

एप्रिल २६, १९४५

डोळ्यांना जे अस्वच्छ दिसते तेच केवळ अस्वच्छ असते काय? पांढऱ्या कपड्यांवर थोडासा घाणीचा डाग जरी पडला तरी आपण अस्वस्थ होतो. परंतु काळ्या कपड्यांवर कितीही घाण असली तरी आपण त्याची फिकीर करत नाही!

* * * * *

एप्रिल २७, १९४५

आपल्याला काळे अशुद्ध आणि पांढरे शुद्ध वाटत असते. परंतु पांढरा नैसर्गिक नसला तर तो जसा दोष मानला जातो तसेच काळे जेव्हा नैसर्गिक असते तेव्हा तो गुण होतो.

* * * * *

एप्रिल २८, १९४५

जो माणूस मी मृत्यूला घाबरत नाही असे म्हणतो तोच मृत्यूला सर्वात जास्त घाबरतो आणि तो टाळण्याकरिता सर्व प्रकारच्या साधनांचा उपयोग करतो ही किती विचित्र गोष्ट आहे!

* * * * *

एप्रिल २९, १९४५

मुलगा आईवडिलांना नमस्कार करतो ही प्रार्थनाच आहे. मग आपणा सर्वांच्या वडिलांचाही वडील आहे त्याचे काय करावे? इथे प्रार्थनेचा संकुचित अर्थ घेण्यात येऊ नये.

* * * * *

एप्रिल ३०, १९४५

आजच्या “टाईम्स ऑफ इंडिया”त प्रकाशित झालेला “थॉट फॉर द डे” मला आवडला. त्याचा आशय आहे : “सत्यावर विश्वास ठेवा, खरा विचार करा, आणि सत्यमय जीवन जगा. असत्याचा कितीही विजय होत असलेला दिसला तरी ते सत्यासमोर कधीही टिकू शकत नाही.”

* * * * *

मे १, १९४५

जिथेकुठे दांभिकपणा असतो, मग त्याच्याबरोबर काही चांगले जरी असले तरी त्या चांगल्याकरितासुद्धा तिथे जाऊ नका. तुम्ही जर गेला तर ते वाईटाशी सहकार्य केल्यासारखे होईल जे कधीही करायला नको.

* * * * *

मे २, १९४५

दुधात जर विष असले तर ते जसे आपण फेकून देतो तसेच चांगल्यात जर दांभिकपणाचे विष मिसळलेले असले तर तेसुद्धा आपण नाकारले पाहिजे.

* * * * *

मे ३, १९४५

कन्फ्युशियस म्हणतो : “सुव्यवस्थित राज्यात संपत्तीच्या आधारावर प्रगती मोजत नाहीत. तिथे लोकांच्या आणि त्यांच्या पुढाऱ्यांच्या चारित्र्याची शुद्धता हीच खरी संपत्ती मानण्यात येते.”

* * * * *

मे ४, १९४५

मन दोन प्रकारचे असते : एक अधःपतीत करते, दुसरे उन्नत करते. आपण सतत याचा विचार केला पाहिजे आणि एकदुसऱ्यांतील अंतर समजून घ्यायला पाहिजे.

* * * * *

मे ५, १९४५

ज्याप्रमाणे इतर लोकांनाच आपली पाठ दिसू शकते, आपण ती पाहू शकत नाही त्याचप्रमाणे आपण आपल्या स्वतःच्या चुका पाहू शकत नाही.

* * * * *

मे ६, १९४५

मृत्यू म्हणजे अतिशय हालअपेष्टांमधून मुक्ती नाही काय? मग तो येतो तेव्हा शोक का करायचा?

* * * * *

मे ७, १९४५

जीवन गुलाबाच्या फुलासारखे आहे; कारण जीवनसुद्धा काट्यांनी भरलेले आहे.

* * * * *

मे ८, १९४५

खरे तर भीती एकाच गोष्टीची असली पाहिजे - काही तरी हलकटपणाची वा खोटेपणाची गोष्ट करण्याची.

* * * * *

मे ९, १९४५

अर्धवट शिजलेला भात जसा फेकण्याच्या लायकीचा असतो तसेच निष्काळजीपणाने केलेले कामही फेकून देण्याच्या योग्यतेचे असते.

* * * * *

मे १०, १९४५

माणसाला खरे बोलण्याची आणि सत्याचरणाची भीती का वाटावी?

* * * * *

मे ११, १९४५

इंग्रजीत एक वाक्प्रचार आहे जो अगदी खरा आहे - “भिन्ने लोक मृत्यूपूर्वी अनेकदा मरतात”. भीतीने कोणी रोज मरतात, कोणी दररोज नाही तर वारंवार मरतात. मी अनेकदा म्हणालेलो असल्याप्रमाणे खरा मृत्यू तर अशांतीपासून सुटका आहे. भीतीने मेल्यामुळे अशांती वाढते आणि माणसाची वाईट अवस्था होते.

* * * * *

मे १२, १९४५

ईश्वराला कोणत्याही नावाने बोलावले तरी त्याच्यात जर ईश्वरी गुण असतील तर आपण त्याला निश्चितच नमस्कार केला पाहिजे.

* * * * *

मे १३, १९४५

मग ईश्वर कसा असेल? निराकार आणि निर्गुण. आणि तरीही तो सर्व गुणांचे भांडार आहे आणि सर्व गुण असूनही निर्विकार आहे. मग ईश्वर पुल्लिंगी का? हा शुद्ध व्याकरणाचा प्रश्न आहे. आपल्या संकल्पनेतील ईश्वर निराकार असल्यामुळे तो स्त्रीलिंगीही नाही आणि पुल्लिंगीही नाही.

* * * * *

मे १४, १९४५

एका नियमाचा भंग झाला तर अपरिहार्यपणे इतर नियमांचाही भंग होतो.

* * * * *

मे १५, १९४५

सुखात सुख पाहणे दुःखी होणे आहे. खरे सुख दुःख आणि यातना यांतून उसळून वर येते.

* * * * *

मे १६, १९४५

कृत्रिम नाही तर खरे हास्य हे खरे भाषण असते, आणि ते भाषणापेक्षाही प्रभावी असते.

* * * * *

मे १७, १९४५

माणूस नियमबद्ध राहिला तर त्यामुळे त्याला जे समाधान मिळते तेच त्याची प्रकृती राखते आणि त्याचे आयुष्य वाढवते.

* * * * *

मे १८, १९४५

अहंकार माणसाला पूर्णपणे खाऊन टाकतो. याचा पुरावा प्रत्येकाकडून क्षणोक्षणी मिळेल.

* * * * *

मे १९, १९४५

उलटपक्षी नम्रपणा आणि सौजन्यशीलता माणसाचे पोषण करते व त्याचा विकास करते.

* * * * *

मे २०, १९४५

प्रत्येक वाया गेलेला मिनीट कधीही भरून काढता येत नाही. हे माहीत असूनही किती तरी वेळा आपण वेळ वाया घालवतो!

* * * * *

मे २१, १९४५

अकारण उच्चारलेला शब्दसुद्धा सत्याचा भंग करतो. यामुळे मौन पाळल्यामुळे सत्याचरण सोपे होते.

* * * * *

मे २२, १९४५

दिशा आणि गंतव्य स्थान न ठरलेले जहाज ज्याप्रमाणे इकडेतिकडे भरकटत असते त्याचप्रमाणे कोणत्याही आदर्शाशिवाय केलेले श्रम व्यर्थ असतात

* * * * *

मे २३, १९४५

आगगाडी ज्या शक्तीमुळे चालते, विमान ज्या शक्तीमुळे उडते आणि माणूस ज्या शक्तीमुळे जगतो ती दैवी शक्ती असते, मग तुम्ही तिला कोणत्याही नावाने बोलावा. आगगाडी वाफेच्या इंजिनने चालत नसते, विमान त्याच्यात बसवलेल्या मोटरच्या मदतीने उडत नसते आणि माणूस केवळ केवळ हृदयाच्या गतीने जगत नाही.

* * * * *

मे २४, १९४५

“समतेचे फळ गोड असतात याचा दर क्षणी अनुभव येत असतो.”

* * * * *

मे २५, १९४५

दुराग्रह आणि खंबीरपणा यांत फार मोठे अंतर आहे. आपला दृष्टीकोन इतरांवर लादणे हा दुराग्रह आहे. खंबीरपणात आपण स्वतःवर एखादी गोष्ट लादतो आणि त्यामुळे इतर लोक स्वतःहोऊन ती गोष्ट मान्य करतात.

* * * * *

मे २६, १९४५

जेव्हा काम भरपूर असते आणि ते करण्याकरिता वेळ फार थोडा असतो तेव्हा माणसाने काय करावे? त्याने धीर धरला पाहिजे आणि जे काम सर्वात जास्त उपयुक्त असेल ते केले पाहिजे व बाकी ईश्वरावर सोडून दिले पाहिजे. ईश्वराने जर अजून जीवन दिले तर अजून केव्हा तरी ते काम हाती घेता येईल.

* * * * *

मे २७, १९४५

माझा चेहरा धुण्याकरिता मी चष्मा काढला. नंतर तो चष्मा परत उचलण्याचा माझा विचार होता, परंतु तसे करायला मी विसरलो. का? कारण इतर कशाकडे तरी माझे लक्ष वेधले गेले होते आणि त्यामुळे मी बेफिकीर झालो होतो. याला अव्यवस्थितपणा म्हणतात, जो अतिशय धोकादायक असतो.

* * * * *

मे २८, १९४५

माणूस जेव्हा काही तरी चुकीचे करतो तेव्हा त्याला लाज वाटते. परंतु तो जेव्हा काही चांगले करतो तेव्हा त्याला ते सर्वाना कळावे असे वाटते. का?

* * * * *

मे २९, १९४५

द्वेश करणारालाच तो खातो. ज्याचा माणूस द्वेश करतो त्याच्यावर त्याचा काहीही परिणाम होत नसतो, कदाचित त्याला त्याची कल्पनाही नसते.

* * * * *

मे ३०, १९४५

द्वेशाच्या विरोधी गोष्ट आहे उदारपणा. उदारपणामुळे आपण कोणाचाही द्वेश करत नाही, कोणात काही गुण असले तर त्याची आपण स्तुतीच करतो आणि आपण काही मिळवतो.

* * * * *

मे ३१, १९४५

माणूस स्वतःलाच कसा फसवत असतो हे मी दक्षणी पाहत असतो.

* * * * *

जून १, १९४५

जो सगळ्यांना खुष ठेवण्याचा प्रयत्न करतो तो कोणालाही खुष करू शकत नाही.

* * * * *

जून २, १९४५

स्तुती करायची तर ईश्वराची, गुणगान करायचे तर ईश्वराचेच. असे करू तेव्हाच आपण सर्व काळज्या आणि कटकटींपासून मुक्त होऊ.

* * * * *

जून ३, १९४५

ईश्वराला खुष कसे करायचे, त्याचे गुणगान कसे करायचे? त्याच्या प्राणीमात्रांची, माणसाची सेवा करून.

* * * * *

जून ४, १९४५

सवयीमुळे माणसाला आपण केव्हा काय बोलतो हे जर कळत नसेल तर माणसाने त्या सवयीपासून मुक्तता करून घेण्याकरिता तोंडावर दुपट्टा वगैरे बांधला पाहिजे वा ओठावर पट्टी चिकटवून ते बंद केले पाहिजे.

* * * * *

जून ५, १९४५

इच्छा विविध प्रकारच्या असतात - चांगल्या, वाईट आणि शक्य कोटीतील. माणसाने केवळ त्याच इच्छा केल्या पाहिजे ज्या चांगल्या असतील आणि शक्य कोटीतील असतील.

* * * * *

जून ६, १९४५

वेगवेगळे लोक शास्त्रांचा वेगवेगळा अर्थ लावतात. जो अर्थ आपल्याला मूलतः चांगला म्हणून भावतो त्यानुसार आपण चाललो आणि वागलो पाहिजे, मग आपण लावलेला अर्थ व्याकरणाच्या दृष्टीने चूक जरी असला तरी हरकत नाही. अट इतकीच की आपण लावलेला अर्थ नैतिकतेच्या विरोधी नसला पाहिजे आणि आम्हाला आत्मसंयमाकडे नेणारा असला पाहिजे.

* * * * *

जून ७, १९४५

असत्यवादी आपल्याकरिता अनेक पळवाटा ठेवत असतो. आणि तो जेव्हा एका वा दुसऱ्या पळवाटीने निसटतो तेव्हा आपण फार हुशार आहो असे त्याला वाटते! खरे म्हणजे असे करून तो आपल्याकरिता खड्डे खोदत असतो.

* * * * *

जून ८, १९४५

उलटपक्षी सत्यवादी माणूस या सर्व पळवाटा बंद करत असतो. वा असेही म्हणता येईल की त्याच्याकरिता ना भिंत असते ना पळवाटा असतात. डोळ्यांना पट्टी बांधून तो योग्य मार्गावरून चालू शकतो आणि तरीही तो कधीही खड्ड्यात पडत नाही.

* * * * *

जून ९, १९४५

काही लोक म्हणतात त्याप्रमाणे अनासक्तीभाव अंगी बाणवणे कठीण असते. आणि तसा तो आहेही. परंतु आपल्याला हव्या असलेल्या गोष्टी मिळवणे नेहमीच कठीण नसते काय? आपण जेव्हा सातत्याने आणि निर्धाराने प्रयत्न करू तेव्हाच जे कठीण वाटत होते ते सोपे होऊन जाईल.

* * * * *

जून १०, १९४५

थेंबांपासून सागर तयार होतो कारण थेंबार्थेंबामध्ये संपूर्ण सुसंवाद आणि सहकार असतो. माणसालाही हा नियम लागू होतो.

* * * * *

जून ११, १९४५

अज्ञान लपवणे म्हणजे अज्ञान वाढवणे. अज्ञानाची प्रामाणिकपणे कबुली दिली तर ते केव्हा तरी निघून जाण्याची आशा असते.

* * * * *

जून १२, १९४५

पोपटाच्या रामनामाला जशी फार कमी किंमत असते तसेच पाठांतर करून शिकलेल्या गोष्टीला फार कमी मूल्य असते.

* * * * *

जून १३, १९४५

हे जर खरे असेल आणि हे अनुभवाचे बोल असतील तर त्यावरून निष्कर्ष निघतो की जे ज्ञान खोलवर मुरते आणि आपल्या व्यक्तिमत्वाचा भाग होऊन माणसात परिवर्तन घडवून आणण्याची त्याच्यात क्षमता असते. इतकेच की असे ज्ञान स्वतः मिळवलेले असले पाहिजे.

* * * * *

जून १४, १९४५

माणसाने जर एखादी गोष्ट केली असेल आणि त्याबद्दल त्याने नंतर खेद व्यक्त केला असेल तर ती गोष्ट त्याने पुरेसा विचार करून केली नसून दडपणाखाली केली असल्याचे दिसून येते.

* * * * *

जून १५, १९४५

जेव्हा एखाद्या गोष्टीची आपल्याला आसक्ती वाटण्याला वाव असतो तेव्हा अनासक्तीभावाची खरी परीक्षा होते.

* * * * *

जून १६, १९४५

आपले दोष विसरणे आणि इतरांचे पाहणे ही माणसाला लागलेली सवय आहे. यामुळे स्वाभाविकपणेच अखेरीस निराशा पदरी पडते.

* * * * *

जून १७, १९४५

ईश्वरावर श्रद्धा ठेवणे ही जगात सर्वात सोपी गोष्ट असली पाहिजे, परंतु ती अतीशय कठीण असल्याचे दिसते.

* * * * *

जून १८, १९४५

आपल्या बऱ्याच्या गैरसमजाचे कारण अविश्वास असते आणि या अविश्वासाचे मूळ आपल्या भीतीत असते.

* * * * *

जून १९, १९४५

भीतीशिवाय प्रेम होत नाही असा सर्वसामान्यपणे लोकसमज आहे. परंतु हे चूक आहे. खरे तर हे आहे की जिथे भीती असते तिथे खरे प्रेम असूच शकत नाही.

* * * * *

जून २०, १९४५

मौनाने सर्व काही साध्य होते असा माझा अनुभव वाढत चालला आहे.

* * * * *

जून २१, १९४५

निरर्थक गोष्टींबद्दल आपण बोलणे बंद केले आणि महत्त्वाच्या गोष्टींबद्दल आपण कमीतकमी शब्दांत बोललो तर आपला आणि इतरांचा किती तरी वेळ वाचू शकतो.

* * * * *

जून २२, १९४५

वरील गोष्टींवरून सिद्ध होते की आपण जितका आपला वेळ वाचवतो तितकी आपल्या जीवनात वेळेची भर घालतो.

* * * * *

जून २३, १९४५

याच गोष्टीकडे एका दृष्टीने पाहिले तर आपल्याला राग येतो आणि दुसऱ्या दृष्टीने पाहिले तर हसू येते. आपण रागावलोही नाही आणि हसलोही नाही तर अधिक चांगले होणार नाही काय?

* * * * *

जून २४, १९४५

खरे बोलणाऱ्याचा आणि त्यानुसार वागणाराचा प्रभाव आपण दररोज पाहतो. असे असूनही त्याचे उदाहरण शब्दांतून आणि वर्तनातून गिरवण्याचा आपण कधीही करत नाही.

* * * * *

जून २५, १९४५

ज्या त्यागाने दुःख होते तो खरोखरी त्यागच नसतो. खरा त्याग आनंददायी आणि उन्नत करणारा असतो.

* * * * *

जून २६, १९४५

खरी मदत केवळ ईश्वराकडून येऊ शकते. परंतु ईश्वर कोणाच्या तरी माध्यमातून मदत करत असतो. यामुळे जाणूनबुजून आपण दुर्बल लोकांची मदत घेऊ नये.

* * * * *

जून २७, १९४५

गुरू तेग बहादूर म्हणतात : “ज्या जीवनाने किमान इजा होते ते जीवन साधे जीवन असते. ज्यामुळे मुळीच वेदना होत नाही ते शुद्ध जीवन असते.” यामुळे जो माणूस कोणतीही वाईट गोष्ट करत नाही तो पवित्र जीवन जगत असतो.

* * * * *

जून २८, १९४५

कोणी जर म्हणत असेल, “या रस्त्याने सरळ जा”, आणि माणूस त्याप्रमाणे वागत असेल तर तो आपल्या गंतव्य ठिकाणी पोहोचणे अपरिहार्य आहे. हा मार्ग सत्याचा मार्ग आहे. या मार्गाने गेलो तर माणूस किमान वेळेत आपल्या ध्येयापर्यंत पोहोचतो.

* * * * *

जून २९, १९४५

जीवनाच्या प्रत्येक क्षणी मला ईश्वराच्या उपस्थितीची अनुभूती होत असते. मग मला कोणाला घाबरण्याचे कारण काय?

* * * * *

जून ३०, १९४५

आज एक माणूस माझ्याकडे आला आणि म्हणाला : “मी जर खरी सेवा करू शकणार नसेन तर मला जगण्यात कोणतेही स्वारस्य वाटत नाही”.

* * * * *

जुलै १, १९४५

तुम्हाला कोणी खोटारडा म्हणत असेल वा विरोध करत असेल तर तुम्ही तुमचे भान सुटू देऊ नका. तुम्हाला जर काही म्हणायचे असेल तर ते शांतपणे म्हणा. अथवा मौन राहणे सर्वात चांगले होईल. तुम्ही जर खरोखर सत्याचरण करत असाल तर कोणी तुम्हाला खोटारडे म्हणाले म्हणून तुम्ही तसे होत नाही.

* * * * *

जुलै २, १९४५

असत्य माणसाच्या अंतःकरणाला कुरतडते तर सत्य त्याचे पोषण करते.

* * * * *

जुलै ३, १९४५

खाण्यापेक्षा न खाण्यात जास्त आनंद आहे. यातील सत्याचा कोणाला अनुभव आला नाही?

* * * * *

जुलै ४, १९४५

अफवा ऐकू नका आणि ऐकल्याच तर त्यावर विश्वास ठेवू नका.

* * * * *

जुलै ५, १९४५

आपल्या दोषांबद्दलची आणि अपयशाबद्दलची टीका आपण ऐकलीच पाहिजे, आपले गणवर्णन नाही.

* * * * *

जुलै ६, १९४५

मी केव्हा आणि ईश्वर केव्हा हे ठरवण्यात विद्वत्ता आहे.

* * * * *

जुलै ७, १९४५

ईश्वर एक आहे. तो निराकार आणि अपरिवर्तनीय आहे. आपण त्याच्या आरशासारखे आहो. आपण सरळ आणि शुद्ध असू तर तो सरळ आणि शुद्ध दिसतो. आपण वाकडे असू तर तोही वाकडाच दिसेल. यामुळे आपण नेहमी सर्व प्रकारे शुद्ध आणि पवित्र राहिलो पाहिजे..

* * * * *

जुलै ८, १९४५

दोष दिसणे ही एक गोष्ट आहे आणि ते सिद्ध करणे ही वेगळी गोष्ट आहे.

* * * * *

जुलै ९, १९४५

जाणूनबूजून जो एकांतवास पत्करतो त्यालाच एकांतवासाचे सौंदर्य कळते.

* * * * *

जुलै १०, १९४५

जो माणसाच्या पायधुळीजवळ असतो तो ईश्वराच्या जवळ असतो.

* * * * *

जुलै ११, १९४५

विचार केल्याशिवाय बोलू वा लिहू नका. यामुळे किती वेळ वाचू शकेल याचा विचार करा.

* * * * *

जुलै १२, १९४५

ज्याप्रमाणे पिंडी ते ब्रह्मांडी तसेच हिंदुस्तान खेड्यात आहे.

* * * * *

जुलै १३, १९४५

हिंदुस्तान जर खेड्यांमध्ये राहत असेल तर आपण एक आदर्श खेडे तयार करू या आणि तो नमुना संपूर्ण हिंदुस्तानला मार्गदर्शन करील.

* * * * *

जुलै १४, १९४५

खेड्यांच्या दृष्टीकोनातून जर आपण हिंदुस्तानचा विचार केला तर आपण करत असलेल्या बहुतेक गोष्टी निरर्थक वाटतील.

* * * * *

जुलै १५, १९४५

जीवन मौजमजा करण्याकरिता नाही. ते आपल्या निर्मात्याचे ज्ञान करून घेण्याकरिता आणि जगाची सेवा करण्याकरिता आहे.

* * * * *

जुलै १६, १९४५

जीवन जर प्राणिमात्रांच्या सेवेकरिता आणि ईश्वराला जाणून घेण्याकरिता असेल तर ते शुद्ध आणि नेमस्त ठेवणे आपले कर्तव्य आहे.

बापूंचे आशीर्वाद - दररोजकरिता विचार, पृष्ठ १५१-२३९

भाग ४. बापूंचे आशीर्वाद - दररोजकरिता विचार
(संगणकीय आवृत्ती खंड ८८, विषय क्र. ४१२, संपूर्ण गांधी वाङ्मय खंड ८१)

जुलै १७, १९४५

समुद्रातील मासा जर समुद्राला ओळखू शकतो तर संसारात पडलेल्या माणसाला संसार ओळखता आला पाहिजे.

* * * * *

जुलै १८, १९४५

दुष्कर्म न करणे हाच जगाचा एकमेव नियम आहे असे गुरू तेग म्हणतात.

* * * * *

जुलै १९, १९४५

जीवन मिथ्या आहे, मृत्यू सत्य आहे - नानक

* * * * *

जुलै २०, १९४५

सत्याचा शोध आत घेतला तर ते सापडते, वाद घातल्याने वा युक्तिवाद केल्याने ते सापडू शकत नाही. सत्याच्या ठिकाणी ईश्वर हा शब्द आपण टाकला तर ईश्वरालाही हेच लागू होईल.

* * * * *

जुलै २१, १९४५

नानक म्हणतात की ईश्वर प्रत्येकाच्या हृदयात आहे आणि यामुळे प्रत्येक हृदय ईश्वराचे मंदिर आहे.

* * * * *

जुलै २२, १९४५

ईश्वर प्रत्येकाच्या अंतःकरणात राहत असल्यामुळे कोण कोणाचा द्वेष करू शकतो?

* * * * *

जुलै २३, १९४५

नानक म्हणतात - “आपण जर ईश्वराच्या कायद्याप्रमाणे चाललो तर आपल्याला माणसाने तयार केलेल्या कायद्याची गरज नसते.”

* * * * *

जुलै २४, १९४५

नानक म्हणतात, : “आपण सर्व या जगातील एक कुटुंब आहो आणि प्रत्येक व्यक्तीने दुसऱ्याकरिता राहायला पाहिजे.”

* * * * *

जुलै २५, १९४५

प्रत्यक्ष काळोखापेक्षा अहंकाराचा काळोख जास्त अभेद्य असतो.

* * * * *

जुलै २६, १९४५

अहंकाराने निर्माण झालेला काळोख आपण कसा दूर करणार? अतिशय नम्र होऊन.

* * * * *

जुलै २७, १९४५

शोक ही आनंदाची दुसरी बाजू आहे. यामुळे एकानंतर दुसरी अपरिहार्यपणे येत असते.

* * * * *

जुलै २८, १९४५

शोक आणि आनंद जसे अपरिहार्यपणे एकामागून एकमागून एक येत असतात तसेच जीवनातील इतर गोष्टींचेही आहे. परिणामी खरी शांतता मिळवण्याकरिता अशा परस्परविरोधी जोड्यांच्या वर जावे लागत असते.

* * * * *

जुलै २९, १९४५

ज्याला आत्मरूपी संपत्तीची ओळख नसते तो ना तर त्या संपत्तीचे रक्षण करू शकतो ना इतर कोणत्या.

* * * * *

जुलै ३०, १९४५

खरा असेल तर एक शब्दसुद्धा पुरेसा असतो. खोटे शब्द कितीही असले तरी त्यांना काहीही किंमत नसते.

* * * * *

जुलै ३१, १९४५

सत्य वचनाची शक्ती अशी काही असते की ती माणसाला स्वार्थीपणाकडून निःस्वार्थीपणाकडे घेऊन जाते.

* * * * *

ऑगस्ट १, १९४५

ज्याच्या अंतःकरणात रामाचा वास असतो आणि त्याची त्याला जाणीव असते तोच जगत असतो.

* * * * *

ऑगस्ट २, १९४५

खरे ज्ञान धर्मग्रंथांच्या वाचनाने होत नसते. त्यांतील गुणांचे अनुसरण केल्याशिवाय ते होणे खरोखरच कठीण आहे.

* * * * *

ऑगस्ट ३, १९४५

जो माणूस दरक्षणी जागृत नसेल त्याला सत्यप्राप्ती होऊच शकत नाही.

* * * * *

ऑगस्ट ४, १९४५

सत्याग्रहीकरिता अधिकार नावाची कोणतीच गोष्ट नसते. त्याला एकच अधिकार असतो आणि तो म्हणजे सेवा करण्याचा.

* * * * *

ऑगस्ट ५, १९४५

यामुळे सत्याग्रही कोणत्याही अधिकाराची मागणी करणार नाही; ते त्याला न मागता मिळतील

* * * * *

ऑगस्ट ६, १९४५

असत्याच्या एक थेंब विषामुळे सत्यसागरातील सर्व दूध नासून जाते.

* * * * *

ऑगस्ट ७, १९४५

नानक म्हणतात - माणूस जसा स्त्रीपासून जन्म घेतो तसेच स्त्रीसुद्धा पुरुषापासून जन्म घेते. असे असताना जगात लैंगिक अनैतिकता का आढळावी?

* * * * *

ऑगस्ट ८, १९४५

नानक आकाशाखाली उघड्यावर झोपले होते. एक गृहस्थ म्हणाले, “जवळच चांगली धर्मशाळा आहे. तिथे का जात नाही?” नानकनी उत्तर दिले, ”संपूर्ण पृथ्वी माझी धर्मशाळा आहे, आणि आकाश छप्पर.”

* * * * *

ऑगस्ट ९, १९४५

सुखाची लालसा हीच सर्वात मोठी लालसा आहे, आणि दुःख हा त्यावरील उपचार आहे.

* * * * *

ऑगस्ट १०, १९४५

नानक म्हणतात, “आपण जे काही देतो ते आपले असते, जे काही ठेवतो ते आपले नसते.”

* * * * *

ऑगस्ट ११, १९४५

नानक म्हणतात, आपण जे काही घेतो ते दुसऱ्याच्या तोंडातील घास काढून घेतो. यामुळे जे काही आपण घेतो त्याची आपल्याला खरोखरच गरज आहे की नाही हे राहिले पाहिजे तसेच आपल्या गरजा शक्य तितक्या कमी आहेत हेसुद्धा आपण पाहिले पाहिजे.

* * * * *

ऑगस्ट १२, १९४५

नानक म्हणतात : “जो माणूस आपल्या निढळाच्या घामाने भाकरी कमावतो आणि या कमाईत इतरांना भागीदार करून घेतो तो खरा प्रामाणिक माणूस असतो.”

* * * * *

ऑगस्ट १३, १९४५

नानक म्हणतात : “माणूस जितका अधिक उपभोग घेतो तितकाच तो अधिक दुःखी होतो.”

* * * * *

ऑगस्ट १४, १९४६

इटलीच्या संत कॅथेराईन यांच्याजवळ स्वतःचा एक पैसाही नव्हता. तिच्याजवळ केवळ एक झब्बा होता व तो तिने अंगावर घातलेला होता. एका निराधार माणसाने तो मागितला असता तिने तो देऊन टाकला. यावर कोणी तरी विचारले : “आता तू पुढे कशी जाशील?” त्यावर ती म्हणाली : “मी पांघरलेले प्रेम मला या झब्ब्यापेक्षाही जास्त ऊब देईल.”

* * * * *

ऑगस्ट १५, १९४५

पैशानेच स्मरण कायम राहते या खोट्या धारणेने किती हानी केली आहे! आज महादेवची (देसाई) पुण्यतिथी असल्यामुळे मला हा विचार आठवला.

* * * * *

ऑगस्ट १६, १९४५

नानक म्हणतात : “आत्मा इंद्रियांचा साधन म्हणून उपयोग करतो याचा पुरावा स्वप्न आहे. परंतु आत्मा जेव्हा इंद्रियांना नियंत्रणात ठेवतो तेव्हा ते त्याचे साधन बनतात आणि मग आत्मा परमात्म्याला भेटण्याची तयारी करतो.

* * * * *

ऑगस्ट १७, १९४५

पोटभर खाल्ल्याने भुकेच्या वेदना कमी होत नसतात. औषधाप्रमाणे मर्यादित प्रमाणात आहार घेऊन व त्यावर समाधान मानण्याने त्यांच्यावर विजय मिळवता येतो.

* * * * *

ऑगस्ट १८, १९४५

अहंकार नाहीसा झाल्यानंतर भीतीचा समूळ नाश होऊ शकतो.

* * * * *

ऑगस्ट १९, १९४५

आजकाल वृत्तपत्रे वाचणे हे एक अग्निदिव्यच असते. ते अचूक बातम्या देत नाहीत. ते वाचले नाही तर काहीही बिघडणार नाही.

* * * * *

ऑगस्ट २०, १९४५

शक्य ते अशक्य करणे हे जितके सोपे असते तितकेच अशक्य ते शक्य करणे कठीण असते,

* * * * *

ऑगस्ट २१, १९४५

जे अशक्य दिसते ते खरोखरी तसेच असते असे नाही.

* * * * *

ऑगस्ट २२, १९४५

एका माणसाच्या बाजूने देव असतो तर कोट्यवधी लोकांच्या बाजूने सैतान असतो. यामुळे एकाने कोट्यवधी लोकांना घाबरायला पाहिजे काय?

* * * * *

ऑगस्ट २३, १९४५

समजा ईश्वर दोघांच्याही बाजूने आहे तर मग कोणी कोणाला घाबरायला पाहिजे?

* * * * *

ऑगस्ट २४, १९४५

जो ईश्वराची आठवण ठेवतो तो सर्व काही विसरला तरी बिघडत नाही.

* * * * *

ऑगस्ट २५, १९४६

ज्या माणसाला सर्व काही आठवत असते परंतु ईश्वराची मात्र आठवण होत नसते त्याला खरे पाहता काहीही आठवत नसते.

* * * * *

ऑगस्ट २६, १९४६

जो ईश्वराला विसरतो तो स्वतःलाही विसरतो.

* * * * *

ऑगस्ट २७, १९४५

जर आत्मा असेल तर सर्वोच्च आत्माही (ईश्वर) असला पाहिजे.

* * * * *

ऑगस्ट २८, १९४५

आपल्या शारीरिक मर्यादांमुळे आपण ईश्वराच्या अस्तित्वाची कल्पना करू शकत नाही.

* * * * *

ऑगस्ट २९, १९४५

माणसाचा जर अहिंसेवर विश्वास नसेल तर त्याचा सत्यावर कसा विश्वास असू शकतो? जर अहिंसेनुसार आचरण करता येत नसेल तर सत्यानुसारसुद्धा आचरण करता येणार नाही.

* * * * *

ऑगस्ट ३०, १९४५

जो माणूस हिंसेने आपले उद्दिष्ट पूर्ण करण्याकरिता मागेपुढे पाहत नाही तो वाणी आणि वर्तनात असत्याचा आधार घेण्याकरिता का मागेपुढे पाहील?

* * * * *

ऑगस्ट ३१, १९४५

काही गोष्टी अशा असतात की ज्या माणूस बोलून करतो, काही मौन राहून करतो तर काही गोष्टी कृती करून करतो. माणूस जे काही करतो ते समजून उमजून करत असेल तरच ती खरी कृती.

* * * * *

सप्टेंबर १, १९४५

वाईट गोष्टीची 'मोठी' वा 'लहान' अशी वर्गवारी करता येते असे समजण्याची चूक आपण कधीही करू नये.

* * * * *

सप्टेंबर २, १९४५

एक माणूस चोरी करतो, दुसरा चोरीत मदत करतो तर तिसरा चोरी करण्याचा विचार करतो. तिघेही चोर आहेत.

* * * * *

सप्टेंबर ३, १९४५

मी जे जे केले ती लहानशी चूक आहे, इतरांनी जे केले ती फार मोठी चूक - असा जो विचार करतो तो फार मोठ्या अज्ञानात राहतो.

* * * * *

सप्टेंबर ४, १९४५

जो माणूस खोट्या लाजेपायी कोणती तरी चूक करतो तो दोन प्रकारच्या चुकांचा अपराधी असतो आणि तो ईश्वरासमोर उभा राहू शकणार नाही.

* * * * *

सप्टेंबर ५, १९४५

जो माणूस ईश्वराला साक्षी ठेवून विचार करतो, बोलतो आणि वागतो त्याला चांगले कृत्य करण्याची लाज कधीही वाटणार नाही.

* * * * *

सप्टेंबर ६, १९४५

ज्या माणसाचा एखाद्या गोष्टीवर अंतःकरणपूर्वक विश्वास असतो ती जरी पूर्णपणे जरी चूक असली तरी त्याच्याकरिता ती बरोबर असते.

* * * * *

सप्टेंबर ७, १९४५

ज्याचा ईश्वराच्या अस्तित्वावर विश्वास नसतो त्याचा नाश होतो.

* * * * *

सप्टेंबर ८, १९४५

ज्याला ईश्वराच्या अस्तित्वाबद्दल शंका असते त्याला स्वतःच्या अस्तित्वाबद्दलही शंका असली पाहिजे. (इथे गांधीजींनी शंका नसते असे लिहिले होते परंतु आनंद हिगोराणींनी असली पाहिजे असे लिहिले आहे).

* * * * *

सप्टेंबर ९, १९४५

जो माणूस पशूसारखा वागतो तो पशूपेक्षाही वाईट असतो, पशूचे पशूत्व त्याच्याकरिता स्वाभाविक आहे, माणसाकरिता नाही.

* * * * *

सप्टेंबर १०, १९४५

स्त्री अबला नाही. तिने स्वतःला पुरुषापेक्षा दुर्बल समजू नये. यामुळे तिने पुरुषाकडे दयेची भीक मागू नये आणि त्याच्यावर अवलंबूनही राहू नये.

* * * * *

सप्टेंबर ११, १९४५

प्रत्येकजण, राजा वा रंक स्वतःच आपल्या धर्माचा चौकीदार असतो. यात सुख काय आणि दुःख काय?

* * * * *

सप्टेंबर १२, १९४५

माणसाला अनेकदा आपला मित्र कोण आणि शत्रू कोण हे माहित नसते ही किती आश्चर्याची गोष्ट आहे!

* * * * *

सप्टेंबर १३, १९४५

आपल्या मातृभाषेला कमी लेखणे म्हणजे आपल्या आईला कमी लेखणे.

* * * * *

सप्टेंबर १४, १९४५

जो स्वतःच जमिनीवर बसला आहे त्याला अजून खालच्या जागेवर कोण बसायला लावू शकतो?

* * * * *

सप्टेंबर १५, १९४५

माणूस जेव्हा क्रोडाला शरण जातो तेव्हा तो स्वतःलाच इजा करतो. यातील सत्य दररोजच्या जीवनात आढळत असते.

* * * * *

सप्टेंबर १६, १९४५

आपले जीवन दररोज नवीन असते आणि या ज्ञानाचा उपयोग आपण उंच जाण्याकरिता केला पाहिजे.

* * * * *

सप्टेंबर १७, १९४५

सुखाच्या मागे आपण पळू लागलो तर सुख दूर पळते. खरे म्हणजे सुख आतून येत असते. ती बाहेरून मिळवण्यासारखी गोष्ट नाही.

* * * * *

सप्टेंबर १८, १९४५

हा कठीण प्रश्न आहे. आपले सहकारी आपल्याबरोबर मनाने चालत नाहीत हे माहीत असूनही आपण किती काळ त्यांच्याबरोबर चालू शकतो?

* * * * *

सप्टेंबर १९, १९४५

क्रोध येण्याचे कारण असूनही जो माणूस रागावत नाही त्यानेच खरोखर रागावर विजय मिळवला असे म्हणता येईल.

* * * * *

सप्टेंबर २०, १९४५

मनात क्रोध भरलेला असताना क्रोध व्यक्त न करणे म्हणजे क्रोधावरील विजय नाही. क्रोधाची पाळेमुळे नष्ट करणे म्हणजे क्रोधावरील विजय.

* * * * *

सप्टेंबर २१, १९४५

अपचन इत्यादीच तापाचे कारण नसतात, क्रोधानेसुद्धा ताप येऊ शकतो.

* * * * *

सप्टेंबर २२, १९४५

इतरांना जिंकण्यापेक्षा स्वतःला जिंकणे किती तरी कठीण कारण इतरांना बाह्य साधनांच्या मदतीने जिंकता येते तर स्वतःवर आपल्या स्वतःच्या मनाने विजय मिळवावा लागत असतो.

* * * * *

सप्टेंबर २३, १९४५

धर्म जर यांत्रिक होत असेल तर तो धर्म राहत नाही.

* * * * *

सप्टेंबर २४, १९४५

धर्म जेव्हा माणसाच्या जीवनाचा अविभाज्य भाग होतो तेव्हा त्याला धर्म म्हणता येते. ती पोषाखासारखी गोष्ट नाही?

* * * * *

सप्टेंबर २५, १९४५

‘पैसा परमेश्वर आहे’ असे म्हणणे चूक आहे आणि हे चूक असल्याचे सिद्ध झालेले आहे.

* * * * *

सप्टेंबर २६, १९४५

तुम्ही एक नियम तोडा आणि सर्व नियम तोडले जातात कारण त्या सर्वांचा आधार एकच असतो. एका नियमाचा भंग होणे म्हणजे आत्मनियंत्रण भंगणे.

* * * * *

सप्टेंबर २७, १९४५

माणसाची प्रवृत्ती आत्मविकासाकडे असली पाहिजे, आणि आत्मविकासात ईश्वरदर्शन दडलेले आहे.

* * * * *

सप्टेंबर २८, १९४५

माणूस एकाच वेळी ईश्वराची भक्ती आणि त्याने निर्मिलेल्या माणसाचा तिरस्कार करील हे होऊ शकत नाही. हा विसंगत आहे.

* * * * *

सप्टेंबर २९, १९४५

माणसाची खरी ओळख त्याच्या अंकरणातील विनयावरून होते.

* * * * *

सप्टेंबर ३०, १९४५

एक कवी म्हणतो की ज्ञानाशिवाय माणूस म्हणजे जनावर. ते ज्ञान कोणते?

* * * * *

ऑक्टोबर १, १९४५

ज्ञान ते असते ज्यामुळे माणसाला स्वतःला ओळखण्याची शक्ती येते. वेगळ्या शब्दांत ज्ञान म्हणजे आत्मज्ञान.

* * * * *

ऑक्टोबर २, १९४५

“पर दुःखे उपकार करे तोये मन अभिमान न आणे रे”. अंतर्यामी सर्व करवत असेल तर अभिमान कसा?

* * * * *

ऑक्टोबर ३, १९४५

श्रद्धेत निराशेला स्थान नसते.

* * * * *

ऑक्टोबर ४, १९४५

तो धर्म काय कामाचा जो दैनंदिन जीवनात उपयोगात आणता येत नाही?

* * * * *

ऑक्टोबर ५, १९४५

धर्माचा पोषाख घातल्याने पाप पुण्य होत नाही आणि चूक चूक राहत नाही असे नाही.

* * * * *

ऑक्टोबर ६, १९४५

प्राण जाय पर वचन न जाय - संत तुलसीदास.

* * * * *

ऑक्टोबर ७, १९४५

असत्यासारखे दुसरे पातक नाही.

* * * * *

ऑक्टोबर ८, १९४५

गुरू परिपूर्ण असला पाहिजे. केवळ ईश्वरच परिपूर्ण आहे.

* * * * *

ऑक्टोबर ९, १९४५

मुखाला शिकवणे सोपे आहे, दीडशहाण्याला कोण शिकवू शकतो?

* * * * *

ऑक्टोबर १०, १९४५

ज्याला नियम माहीत नसतात आणि जो नियमांचे पालन करत नाही तो जनसेवक होऊ शकत नाही.

* * * * *

ऑक्टोबर ११, १९४५

अनासक्तीभावाची एक कसोटी आहे - रामनामाचा जप करत अंधरुणावर पडताक्षणीच माणसाला झोप लागते.

* * * * *

ऑक्टोबर १२, १९४५

नरसी मेहता म्हणतात - 'मी हे करतो' आणि 'मी ते करतो' असे म्हणणे ही अज्ञानाची परिसीमा आहे. सत्य काय आहे हा याचे चिंतन करणे ही अनासक्तीभावाची किल्ली आहे.

* * * * *

ऑक्टोबर १३, १९४५

रोगी शरीर सहन करता येणे शक्य आहे, परंतु रोगी मन नाही.

* * * * *

ऑक्टोबर १४, १९४५

आपले गुण शोधून काढणे आणि इतरांजवळ त्यांची वाखाणणी करणे याहून मोठा हलकटपणा कोणता आहे?

* * * * *

ऑक्टोबर १५, १९४५

इतरांचे केवळ दोष पाहणे हे तर इतरांजवळ आपल्या स्वतःच्या गुणांची वाखाणणी करण्यापेक्षाही हलकटपणाचे कृत्य आहे.

* * * * *

ऑक्टोबर १६, १९४५

इंद्रीयोपभोग्य वस्तू येतात आणि जातात. लक्षात ठेवण्यासारखा मुद्दा हा आहे की त्या जातात तेव्हा दुःख होते. परंतु जेव्हा आपण स्वतःहोऊन त्यांचा त्याग करतो तेव्हा आपण सुखी आणि आनंदी होतो.

* * * * *

ऑक्टोबर १७, १९४५

स्वार्थाला परमार्थ मानणे म्हणजे कोल्ह्याला सिंह मानणे आहे.

* * * * *

ऑक्टोबर १८, १९४५

दुरून डोंगर चांगले ही तर इतर अनेक गोष्टींबद्दलही खरी गोष्ट आहे.

* * * * *

ऑक्टोबर १९, १९४५

पावित्र्याची कसोटी तेव्हाच होते जेव्हा त्याचा सामना अपवित्रतेशी होतो.

* * * * *

ऑक्टोबर २०, १९४५

जे पावित्र्याबद्दल खरे आहे तेच इतर मूल्यांबद्दलही आहे. अहिंसेचा सामना जेव्हा हिंसेशी होतो तेव्हाच अहिंसेची परीक्षा होते.

* * * * *

ऑक्टोबर २१, १९४५

अवगुण अंधारात फळफळतात. दिवसाच्या प्रकाशात ते गायब होतात.

* * * * *

ऑक्टोबर २२, १९४५

अहिंसा, सत्य इत्यादी स्वयंप्रकाशी आहेत.असे नसेल तर ते नकली आहेत.

* * * * *

ऑक्टोबर २३, १९४५

न्यायात जितका उदारपणा आवश्यक असतो तितकाच उदारपणात न्याय आवश्यक असतो.

* * * * *

ऑक्टोबर २४, १९४५

शिक्षा तर तोच करू शकतो ज्याचा निकाल अचूक असतो. ईश्वराशिवाय असे करू शकणारा दुसरा कोण आहे?

* * * * *

ऑक्टोबर २५, १९४५

बोलायचे की बोलायचे नाही असा जेव्हा प्रश्न असतो तेव्हा मौनानेच बोलण्याचे स्थान घेतले पाहिजे.

* * * * *

ऑक्टोबर २६, १९४५

हे खाण्यात आणि ते न खाण्यात धर्म नाही तर आपल्या आतील ईश्वराची आतून ओळख होण्यात धर्म असतो.

* * * * *

ऑक्टोबर २७, १९४५

धर्म तेव्हा धर्म राहत नाही जेव्हा तशाच लोकांमध्ये तो टिकाव धरतो. अहिंसेची कसोटी हिंसेच्या वातावरणातच असते.

* * * * *

ऑक्टोबर २८, १९४५

एक तामीळ कवी म्हणतो की पाण्यावर लिहिलेल्या अक्षरांपेक्षाही माणसाचे जीवन क्षणभंगूर आहे. यावर माणसाने सतत विचार केला पाहिजे.

* * * * *

ऑक्टोबर २९, १९४५

दारू माणसाला क्षणभराकरिता वेडा करते, परंतु अहंकार मात्र त्याचा पूर्णपणे नाश करून टाकतो आणि त्याच्या ते लक्षातही येत नाही!

* * * * *

ऑक्टोबर ३०, १९४५

विरोधक एकटा असो वा अनेक, त्यांच्याशी एकट्याने संघर्ष करण्यात माणसाचे श्रेष्ठत्व असते.

* * * * *

ऑक्टोबर ३१, १९४५

ज्या माणसाला जगण्याची कला येत नाही त्याला मरण्याची कला कशी येईल?

हिंदीवरून. बापूके आशीर्वाद - दररोजकरिता विचार पृष्ठ २४० - ३४६

भाग ५. बापूंचे आशीर्वाद - दररोजकरिता विचार

(संगणकीय आवृत्ती खंड ८९, संपूर्ण गांधी वाङ्मय खंड ८२)

नोव्हेंबर १, १९४५

जीवनाच्या काळज्या सोडूनच जीवनाचा आनंद घेता येतो

* * * * *

नोव्हेंबर २, १९४५

भूतकाळ आपला असतो परंतु आपण भूतकाळाचे नसतो. आपण वर्तमानकाळाचे असतो. आपण भविष्य घडवत असतो, परंतु आपण भविष्यकाळाचे नसतो..

* * * * *

नोव्हेंबर ३, १९४५

जो खरी सेवा करतो तो खरा घरमालक असतो. कोणतीही अपेक्षा न ठेवता तो देत जात असतो.

* * * * *

नोव्हेंबर ४, १९४५

आपण जेव्हा दोष लपवण्याचा प्रयत्न करतो तेव्हा तो दोष राईडतका जरी लहान असला तरी पर्वताइतका मोठा होतो.

* * * * *

नोव्हेंबर ५, १९४५

श्रद्धा तर्कातीत असते, तर्कविरोधी नसते.

* * * * *

नोव्हेंबर ६, १९४५

एकदा महासागर ओलांडणे सोपे असेल परंतु दोन माणसांमधील वा समाजामधील अंतर कापणे कठीण असते.

* * * * *

नोव्हेंबर ७, १९४५

माणूस सुख भोगत नसतो तर सुख माणसाला भोगत असतात म्हणजे ते माणसाचा उपभोग घेतात.

* * * * *

नोव्हेंबर ८, १९४५

काळानुसार प्रत्येकजण म्हातारा होत असतो परंतु केवळ इच्छाच चिरतरुण असतात.

* * * * *

नोव्हेंबर ९, १९४५

अनासक्तीभाव आणि अनियमतपणा याचे कधीही पटू शकत नाही.

* * * * *

नोव्हेंबर १०, १९४५

ज्या माणसाला योग्य वर्तन करण्याची लाज वाटते तो कधीही योग्य वर्तन करू शकत नाही.

* * * * *

नोव्हेंबर ११, १९४५

लोभी, वासनापूर्ण, संतापी आणि दारुडे हे त्या दहा प्रकारच्या लोकांमधील आहेत की ज्यांना धर्माबद्दल कोणताही आदर नसतो असे विदुराने सांगितले आहे.

* * * * *

नोव्हेंबर १२, १९४५

ज्या गोष्टींचा आपण त्याग केलेला असतो ती गोष्ट नंतर कोणी जरी फुकट देऊ केली तरी तिचा स्वीकार करू नये.

* * * * *

नोव्हेंबर १३, १९४५

इतरांना काहीही माहित नसतानासुद्धा जो माणूस स्वेच्छेने आपल्या पापाची स्पष्ट कबुली देतो व ते केल्याबद्दल त्याला लाज वाटत असते त्याला कोणीही लज्जास्पद करू शकत नाही.

* * * * *

नोव्हेंबर १४, १९४५

निर्दोष आणि स्वप्नविरहित झोप ही समाधी आहे, योग आहे आणि आणि निःस्वार्थ कृती आहे.

* * * * *

नोव्हेंबर १५, १९४५

खऱ्या भक्ताकरिता काहीही अशक्य नसते.

* * * * *

नोव्हेंबर १६, १९४५

भक्त ईश्वराच्या चिंतनात नेहमी मग्न असतो.

* * * * *

नोव्हेंबर १७, १९४५

जो ईश्वराच्या चिंतनात मग्न झालेला असतो तो इतर कोणाच्याही वा कोणत्याही गोष्टीच्या चिंतनात मग्न होऊ शकत नाही.

* * * * *

नोव्हेंबर १८, १९४५

असे म्हणत असतात की घर आणि प्रकृतीचे मोल देऊन तीर्थयात्रा करत नसतात. परंतु सत्य हे आहे की प्रकृती आणि घराचा संपूर्ण त्याग केल्यानंतरच खऱ्या अर्थाने तीर्थयात्रा करता येते.

* * * * *

नोव्हेंबर १९, १९४५

बंदुकीची गोळी झाडल्यानंतर बंदुकीची भीती निघून जाते. प्रेमाचे बंधन घट्ट होत गेले तरी ते कधीही गुलामगिरीसारखे वाटत नसते.

* * * * *

नोव्हेंबर २०, १९४५

माणसाचे खरे शत्रू सहा आहेत - काम, क्रोध, मोह, व्यसनासक्ती, अहंकार आणि शोक. यांच्यावर विजय मिळवला की इतरांवर विजय मिळवणे सोपे असते.

* * * * *

नोव्हेंबर २१, १९४६

वाईट गोष्ट करणे चूक असते हे प्रत्येकजण मान्य करतो. परंतु योग्य साध्य प्राप्त करण्याकरिता अयोग्य साधनाचे समर्थन केले जाते. परंतु असे करणे ही त्याहूनही मोठी चूक आहे असे समजायला पाहिजे.

* * * * *

नोव्हेंबर २२, १९४५

माणूस जर आपल्या क्षमतेबाहेरचे काम अंगावर घेणार नाही तर काळजीकरिता काही कारण राहणार नाही.

* * * * *

नोव्हेंबर २३, १९४५

माणसाला जी गोष्ट कळत नाही ती गोष्ट त्याला बळजबरीने करायला लावणे याहून मोठी शिक्षा कोणतीही नसते.

* * * * *

नोव्हेंबर २४, १९४५

माझी एका माणसाशी भेट होते. तो माझा भाऊ आहे असे मला वाटते आणि मी त्याच्यावर भावाप्रमाणे प्रेम करतो. परंतु नंतर मला कळते की तो माझा भाऊ नाही. तो जो असतो तोच असतो. मी त्याला टाकून देतो. याकरिता कोणाला दोष द्यायचा?

* * * * *

नोव्हेंबर २५, १९४५

जे विचारांच्या पलीकडील आहे त्याच्याबद्दल युक्तिवाद करणे किती निरर्थक आहे?

* * * * *

नोव्हेंबर २६, १९४५

एखादा वेडा माणूस आला आणि त्याने आपल्या घराचा आणि सामानसुमानाचा ताबा घेतला तर काय करावे? यावर अहिंसक उपाय कोणता? त्याला त्याच्या मार्गाने जाऊ देणे हे यावर साधे उत्तर आहे.

* * * * *

नोव्हेंबर २७-डिसेंबर ३, १९४५

जो श्रम करत नाही आणि तरीही खातो तो चोरीचे अन्न खातो.

* * * * *

नोव्हेंबर २७ ते डिसेंबर ३, १९४५

एकाही माणसाला काम नसल्यामुळे उपाशी राहावे लागत असेल तर तो तोंडात मजेत घास कसा घालू शकेल?

* * * * *

नोव्हेंबर २७ ते डिसेंबर ३, १९४५

तुमच्या खिशात येणारा पैसा कसा येतो ते पाहा. अशा प्रकारे आत्मचिंतन केल्याने तुम्ही बरेच काही शिकाल.

* * * * *

नोव्हेंबर २७ ते डिसेंबर ३, १९४५

उपाशी माणसाला ईश्वर केवळ भाकरीच्या स्वरूपातच दर्शन देत असतो.

* * * * *

डिसेंबर १ ते ३, १९४५

नग्न लोकांना कपडे दानात देऊन त्यांची लाजिरवाणी परिस्थिती का करता? त्यांना असे काम द्या की स्वतःच्या श्रमाच्या कमाईने ते कपडे विकत घेता येऊ शकतील.

* * * * *

डिसेंबर २ ते ३, १९४५

जे लोक शारीरिक श्रम करायला समर्थ असतात त्यांच्याकरिता सदावर्त उघडणे पाप आहे. त्यांना काम पुरवणे हा महत्त्वाचा गुण आहे.

* * * * *

डिसेंबर ३, १९४५

ती श्रद्धा खरी असते जी कधीही ढळत तर नाही, उलट दृढ होते आणि साक्षात्कारापर्यंत जाते.

* * * * *

डिसेंबर ४, १९४६

सौंदर्य चेहऱ्यामोहऱ्यात नसते तर केवळ सत्यात असते.

* * * * *

डिसेंबर ५, १९४५

माणूस जेव्हा अधिकाऱ्यांसमोर दबून वागतो तेव्हा तो आपल्या स्वातंत्र्याचे मोल देऊ करत असतो.

* * * * *

डिसेंबर ६, १९४५

प्रशासन जेव्हा इतके वाईट होते की ते असह्य होते तेव्हा त्याला अहिंसक असहकार करण्याचे स्वातंत्र्यही माणूस गमावतो.

* * * * *

डिसेंबर ७, १९४५

जितकी माणसे आहेत तितकेच धर्म आहेत परंतु माणूस जेव्हा आपल्या धर्माच्या मुळाचा शोध घेतो तेव्हा वास्तवात ते सर्व धर्म एकच असल्याचे त्याला आढळते.

* * * * *

डिसेंबर ८, १९४५

आपण जर साधनांची काळजी घेतली तर साध्य आपोआपच त्याची काळजी घेईल.

* * * * *

डिसेंबर ९, १९४५

चुकांची कबुली ही झाडूचे काम करते. झाडू धूळ साफ करतो तर कबुली त्यापेक्षा लहान काम करत नाही.

* * * * *

डिसेंबर १०, १९४५

असत्य बोलणारे अनेक असले तरी एक परिपूर्ण माणूस ते सर्व असत्य दूर करू शकतो.

* * * * *

डिसेंबर ११, १९४५

हिंसक कृत्याला सीमा असते व तिला अपयश येऊ शकते. अहिंसेला सीमा माहीत नाही व तिला कधीही अपयश येऊ शकत नाही.

* * * * *

डिसेंबर १२, १९४५

परिस्थिती जेव्हा अतिशय कठीण असते तेव्हाच श्रद्धेची परीक्षा होते.

* * * * *

डिसेंबर १३, १९४५

हिसा हे दुर्बलांचे शस्त्र आहे तर अहिंसा सबळांचे.

* * * * *

डिसेंबर १४, १९४५

ज्याला आपला प्रामाणिकपणा जपायचा असेल त्याने सर्व भौतिक संपत्ती गमावण्याची तयारी ठेवली पाहिजे.

* * * * *

डिसेंबर १५, १९४५

जो धर्म या जगाची नोंद घेत नाही आणि केवळ या जगापलीकडे पाहतो त्याला धर्म हे नाव शोभत नाही.

* * * * *

डिसेंबर १६, १०४५

जो परिस्थितीच्या दडपणाने गरीब झालेला असतो तो स्वतःहोऊन गरिबीची निवड करू शकत नाही.

* * * * *

डिसेंबर १७, १९४५

अब्रूकरिता पडद्याची आवश्यकता नसते. त्याकरिता केवळ ईश्वराचे संरक्षण हवे असते.

* * * * *

डिसेंबर १८, १९४५

जे अधिकार कर्तव्य करून मिळतात तेच टिकाऊ असतात.

* * * * *

डिसेंबर १९, १९४५

जोपर्यंत सोने आणि हिरेमाणके भूमातेच्या गर्भात असतात तोपर्यंत त्यांचा कोणालाही उपयोग नसतो. माणूस श्रम करून खोदून ते बाहेर काढतो आणि त्यांना त्यांचे मूल्य देतो. अशा रीतीने पाहिले तर श्रमिकच त्यांना निर्माण करत असतो.

* * * * *

डिसेंबर २०, १९४५

ज्याप्रमाणे मला खाण्यापिण्याचा अधिकार आहे तसेच मला माझ्या पद्धतीने काम करण्याचा अधिकार आहे. याला स्वराज्य म्हणतात.

* * * * *

डिसेंबर २१, १९४५

इतरांचे मत जाणून घेण्याचा प्रयत्न करू नका आणि त्यावर तुमचे मत अवलंबूनही ठेवू नका. स्वतः स्वतंत्रपणे विचार करणे हे निर्भयपणाचे चिन्ह असते.

* * * * *

डिसेंबर २२, १९४५

ईश्वर जर आपले रक्षण करणारा आणि साथीदार असेल तर कितीही जोरदार वादळ आले, कितीही घनघोर काळोख पसरला तरी आपण कोणाला आणि का घाबरावे?

* * * * *

डिसेंबर २३, १९४५

संपूर्ण अहिंसेत द्वेषाचा संपूर्ण अभाव असतो.

* * * * *

डिसेंबर २४, १९४५

अहिंसा सर्वांच्या कल्याणाकरिता काम करत असते, जास्तीत जास्त लोकांकरिता नाही. अहिंसेच्या भक्ताने सर्वांच्या हितार्थ आपले जीवनसुद्धा वाहून टाकण्याची तयारी ठेवली पाहिजे.

* * * * *

डिसेंबर २५, १९४५

प्रार्थनेकरिता अंतःकरण पाहिजे असते, जीभ नाही.अंतःकरणाशिवाय शब्दांना काहीही अर्थ नसतो.

* * * * *

डिसेंबर २६, १९४६

पावित्र्याला बाह्य संरक्षणाची गरज नसते.

* * * * *

डिसेंबर २७, १९४५

आपला सर्वात मोठा शत्रू कोणी विदेशी अथवा दुसरा कोणी नाही. आपण स्वतःच आहो म्हणजे आपल्या इच्छा आपल्या शत्रू आहेत.

* * * * *

डिसेंबर २८, १९४५

ज्याला इतर कोणाचेही गुलाम व्हायचे नसेल त्याने ईश्वराचे गुलाम व्हायला पाहिजे.

* * * * *

डिसेंबर २९, १९४५

कोणत्याही परिस्थितीत आपण हिंसा टाळलीच पाहिजे कारण तिच्याने जे साध्य होते ते केवळ वरवर चांगले दिसते व तत्कालीन असते, आणि त्यामुळे होणारी हानी ही मात्र कायम टिकणारी असते.

* * * * *

डिसेंबर ३०, १९४५

माणूस त्याच्या विचाराची प्रतिमा असतो.

* * * * *

डिसेंबर ३१, १९४५

खऱ्या धर्माला प्रदेशाच्या मर्यादा नसतात.

* * * * *

जानेवारी १, १९४६

काळ्या कागदाकडे पाहिले तर त्याची सरळ बाजू कोणती आणि उलट बाजू कोणती हे कळत नाही. अशीच गोष्ट सत्य आणि अहिंसेसंबंधीही आहे. एका शिवाय दुसरे अस्तित्वात असू शकत नाही.

* * * * *

काशी,

जानेवारी २, १९४६

ज्या खड्ड्यात जनावराचा सांगाडा गाडलेला असेल तिथे माणसाला दफन करणे निषेधार्ह आहे. परंतु विचारांती लक्षात येते की अशा कृतीमुळे सर्व जीव एक असल्याचे आपण सिद्ध करतो.

* * * * *

सोदेपूरला जात असताना मार्गात, जानेवारी ३, १९४६

शारीरिक दुर्बलता ही खरी दुर्बलता नाही. केवळ मानसिक दुर्बलता ही खरी दुर्बलता आहे.

* * * * *

सोदेपूरला जाताना मार्गात,

जानेवारी ४, १९४६

सर्वसामान्य माणूस हा कार्याला वाहून घेतलेल्या कार्यकर्त्यांचा अधिकोश असतो हा अधिकोश कधीही बुडत नसतो.

* * * * *

सोदेपूर,

जानेवारी ५, १९४६

जो सर्वसंगपरित्याग अंतःकरणातून सफुरत नाही तो कधीही बंधनकारक असू शकत नाही.

* * * * *

सोदेपूर,

जानेवारी ६, १९४६

संकटात असताना जो माणूस ईश्वराकडे वळतो त्याला कोणत्याही प्रकारच्या भीतीचा त्रास होत नसतो.

* * * * *

सोदेपूर,

जानेवारी ७, १९४६

ज्या शिक्षणाने चारित्र्य घडत नाही ते शिक्षण निरर्थक असते.

* * * * *

आसामला जाण्याच्या मेलमध्ये,

जानेवारी ९, १९४६

अरे माणसा तू जर खरोखरच आसक्तीपासून मुक्त असशील तर तुझा कोणी अपमान केला, कोणी तुला शिव्या दिल्या वा कोणी तुला मारहाण केली तरी त्याचे तुला काहीही वाटायला नको.

* * * * *

सारणी अथवा गौहत्ती,

जानेवारी १०, १९४६

जगाने केलेली स्तुती वा निदा याची तू फिकीर करण्याची आवश्यकता काय? तुला जे तुझे कर्तव्य वाटेल ते कर.

* * * * *

सारणी अथवा गौहत्ती,

जानेवारी ११, १९४६

शूर माणसेच क्षमा करू शकतात. दुर्बल लोकांमध्ये शिक्षा करण्याचे सामर्थ्य नसते यामुळे त्यांच्याबाबतीत क्षमा करण्याचा प्रश्नच उपस्थित होत नाही.

* * * * *

सारणी अथवा गौहत्ती,

जानेवारी १२, १९४६

जे अर्थशास्त्र नैतिकतेपासून दूर जाते वा तिच्या विरोधात असते ते अर्थशास्त्र चांगले नसते व निषेधार्ह असते.

* * * * *

धुब्री इथे जाताना आगबोटीवर

माणसाचे मन जिथे असते तिथे तो असतो, जिथे त्याचे शरीर असते तिथे नाही.

* * * * *

सोदेपूर

जानेवारी १४, १९४६

विरोधकाकडून दयेची अपेक्षा करणे म्हणजे अहिंसा नाही.

* * * * *

सोदेपूर,

जानेवारी १५, १९४६

अनासक्ती एक असे चिन्ह आहे की माणूस आसक्तीविरहित होऊन जे काम करतो ते दिवसाच्या शेवटी कधीही शिल्लक राहत नाही.

* * * * *

सोदेपूर,

जानेवारी १६, १९४६

अनासक्त माणसात असीम धैर्य असायला पाहिजे.

* * * * *

सोदेपूर,

जानेवारी १७, १९४६

अनासक्त माणूस कोणत्याही परिस्थितीत क्रोधाला वाट करून देत नसतो.

* * * * *

सोदेपूर,

जानेवारी १८, १९४६

जो माणूस माझे आणि तुझे या भाषेत विचार करतो तो अनासक्त नसतो.

* * * * *

मद्रासला जाणाऱ्या ट्रेनमध्ये,

जानेवारी १९, १९४६

अनासक्ती कोणत्याही गोष्टीवर मालकी सांगत नसते.

भाग ६. बापूंचे आशीर्वाद - दररोजकरिता विचार

(संगणकीय आवृत्ती ९०, संपूर्ण गांधी वाङ्मय खंड ८३)

मद्रासला जाणाऱ्या ट्रेनमध्ये

जानेवारी २०, १९४६

देहधारी माणसाकरिता जी अनासक्ती शक्य आहे ती नसेल तर १२५ वर्षांचे आयुष्य अशक्य आहे.

* * * * *

मद्रासला पोहोचण्याच्या बेतात असताना

जानेवारी २१, १९४६

ज्या माणसाचे मन प्रयत्न केल्यानंतरही पापात रमते त्याच्याकरिता रामनामाशवाय कोणताही आधार नाही.

* * * * *

मद्रास,

जानेवारी २२, १९४६

राग ओसरल्यानंतर जे काम केले जाते केवळ तेच काम टिकते.

* * * * *

मद्रास,

जानेवारी २३, १९४६

विदेशी माणूस तेव्हाच स्वागताहर् असतो जेव्हा तिथे राहणाऱ्या लोकांमध्ये तो दुधात साखर मिसळावी तसा मिसळतो.

* * * * *

मद्रास,

जानेवारी २५, १९४६

चूक कबूल केल्याने चुकीचे निरसन होत नाही. त्या चुकीचे परिणाम नाहिसे व्हावे म्हणूनही आवश्यक ते करावे लागत असते.

* * * * *

मद्रास,
जानेवारी २६, १९४६

सत्याबरोबर निर्धार असला पाहिजे.

* * * * *

मद्रास
जानेवारी २७, १९४६

अंधश्रद्धा आणि सत्य सोबत राहू शकत नाहीत

* * * * *

मद्रास,
जानेवारी २८, १९४६

मनाचे स्थैर्य असल्याशिवाय दर्शन होऊच शकत नाही.

* * * * *

मद्रास,
जानेवारी २९, १९४६

ज्या माणसाला ईश्वराची मदत असते तो असहाय आहे असे समजणे पाप आहे.

* * * * *

मद्रास,
जानेवारी ३०, १९४६

त्यागातच खरा आनंद आहे.

* * * * *

जानेवारी ३१, १९४६

खरे दौर्बल्य बाहेरचे नसते तर आतील असते.

* * * * *

फेब्रुवारी १, १९४६

एक ऋषी म्हणतात की मौनानेच आम्ही आत्मज्ञानाकरिता पात्र होऊ शकतो आणि आपल्या आतील आणि बाह्य जीवनात सुसंगती निर्माण होते.

* * * * *

मदुरा,

फेब्रुवारी २, १९४६

आमचे मन जेव्हा शांत असते तेव्हा आपल्याला सर्व शक्ती आतून मिळते व ती अमोघ असते असे वरील ऋषीचे म्हणणे आहे.

* * * * *

मदुरा-पलाणी

फेब्रुवारी ३, १९४६

माणसाला बुद्धीचेही वरदान मिळालेले आहे आणि बुद्धीच्या पलीकडे जाणाऱ्या अंतर्ज्ञानाचेही वरदान मिळालेले आहे. आपापल्या क्षेत्रात या दोघांचेही महत्त्व आहे.

* * * * *

मद्रास (आगगाडीत)

फेब्रुवारी ४, १९४६

माणूस कोमल बनत जाणे आणि परिपक्व होत जाणे हे यशाचे खरे चिन्ह आहे.

* * * * *

फेब्रुवारी ५, १९४६

मौन राहण्यामुळे नाही तर माणूस बोलून जास्त गमावतो.

* * * * *

फेब्रुवारी ६, १९४६

भीतीमुळे गप्प राहणे म्हणजे मौन नाही.

* * * * *

सेवाग्राम,

फेब्रुवारी ७, १९४६

सर्व जग जेव्हा माणसाला टाकून देते तेव्हा ईश्वर त्याला जवळ घेतो.

* * * * *

सेवाग्राम,

फेब्रुवारी ८, १९४६

जग आपल्या दुर्बल म्हणत असले तरी आपण आपल्या विचारांमध्ये दुर्बलता येऊ देऊ नये.

* * * * *

सेवाग्राम,

फेब्रुवारी ९, १९४६

अंतर्गत शांतता असल्याशिवाय बाह्य शांतता निरर्थक आहे.

* * * * *

सेवाग्राम,

फेब्रुवारी १०, १९४६

जो माणूस आपल्या दुःखाची रडगाणी गातो तो आपले दुःख किती तरी पटीने वाढवतो.

* * * * *

सेवाग्राम,

फेब्रुवारी ११, १९४६

जोपर्यंत अंतर्गत प्रकाशाचे आपल्याला वरदान मिळत नाही तोपर्यंत आपण कोणतीही योग्य कृती करू शकत नाही.

* * * * *

सेवाग्राम,

फेब्रुवारी १२, १९४६

जो माणूस कधीही निराश होत नाही तोच पुढारी होऊ शकतो.

* * * * *

सेवाग्राम,

फेब्रुवारी १३, १९४६

आदर्शाचे ध्यान केल्याने त्याचा व्याप वाढत नाही परंतु खोली वाढते.

* * * * *

सेवाग्राम,

फेब्रुवारी १४, १९४६

अंतर्ज्ञान अमूल्य गोष्ट आहे आणि ते आपण विनासायास मिळवू इच्छितो. संपत्ती, प्रसिद्धी इत्यादी निरर्थक गोष्टी आहेत आणि त्यांच्याकरिता आपण कोणतेही मूल्य देण्याकरिता तयार असतो.

* * * * *

सेवाग्राम,

फेब्रुवारी १५, १९४६

ज्याच्यात धीर नाही आणि निर्धारही नाही त्याला साक्षात्कार कसा होऊ शकतो?

* * * * *

फेब्रुवारी १६, १९४६

माणूस निःस्वार्थी असल्याशिवाय तो निर्भय कसा होऊ शकतो?

* * * * *

आगगाडीतून,

फेब्रुवारी १७, १९४६

आपल्याला चांगल्या लोकांचा सहवास हवा असतो कारण ते आपल्या आत्म्याचे अन्न असते.

* * * * *

मुंबई,

फेब्रुवारी १८, १९४६

नम्रता वा साधेपणा यांच्याबाबतीत ढोंगीपणा चालत नाही.

* * * * *

मुंबई,

फेब्रुवारी १९, १९४६

बियांचे फळ मिळायला वेळ लागतो त्याचप्रमाणे कोणत्याही कृत्याचे फळ मिळायला वेळ लागत असतो.

* * * * *

पुणे,
फेब्रुवारी २०, १९४६

वातावरणाचा गुलाम झालेला माणूस मंदबुद्धीचा होतो.

* * * * *

पुणे,
फेब्रुवारी २१, १९४६

कोणत्याही परिस्थितीत जो माणूस शांत राहू शकत नाही तो बाह्यतः शांत दिसत असला तरी शांत नसतो.

* * * * *

पुणे,
फेब्रुवारी २२, १९४६

संगीत केवळ गळ्यातून निघत नसते. मनाचे, संवेदनेचे आणि हृदयाचेसुद्धा एक संगीत असते.

* * * * *

पुणे,
फेब्रुवारी २३, १९४६

जीवनात सुसंवाद असला पाहिजे. तसे झाले तर आपल्या हालचालीत व सर्व गोष्टीत माधुर्य येईल.

* * * * *

पुणे,
फेब्रुवारी २४, १९४६

ईश्वर विश्वव्यापी आहे. यामुळे तो आपल्याशी दगडधोंडे, झाडे, पशुपक्षी इत्यादींच्या माध्यमातून बोलत असतो.

* * * * *

पुणे,

फेब्रुवारी २५, १९४६

जे आपल्या आत आहे त्याचा आपण बाहेर का शोध घेतो?

* * * * *

पुणे,

फेब्रुवारी २६, १९४६

ईश्वराच्या बाहेर आणि त्यापासून वेगळे आपल्याला कोणतेही अस्तित्व नाही.

* * * * *

पुणे,

फेब्रुवारी २७, १९४६

ईश्वराच्या मांडीशिवाय आपण कुठेही जरी असलो तरी सुरक्षित नसतो.

* * * * *

पुणे,

फेब्रुवारी २८, १९४६

जो स्वभावतः नम्र असतो तो पाण्याप्रमाणे खाली वाहत जात असतो आणि जगाकरिता तो जीवनासारखा होतो.

* * * * *

पुणे,

मार्च १, १९४६

आपणच आपल्याला घडवलेले आहे.

* * * * *

पुणे,

मार्च २, १९४६

आपली श्रद्धा सतत तेवत असलेल्या नंदादीपाप्रमाणे असले पाहिजे. तो केवळ प्रकाशच देत नसतो तर आजूबाजूचा आसंमंतही उजळत असतो.

* * * * *

पुणे,

मार्च ३, १९४६

स्वार्थामुळे आपण सतत काळजी करत राहतो.

* * * * *

पुणे,

मार्च ४, १९४६

गंगा केव्हा वाळते? जेव्हा ती तिच्या स्रोतांपासून तुटते तेव्हा. त्याचप्रमाणे जेव्हा आत्मा आपल्या चिरंतन स्रोतापासून म्हणजे ईश्वरापासून तुटतो तेव्हा तो शुष्क होतो.

* * * * *

पुणे,

मार्च ५, १९४६

आपल्याला एक मैल चालायचे असो की हजार मैल, पहिले पाऊल हे पहिलेच पाऊल असते. पहिले पाऊल टाकल्याशिवाय दुसरे पाऊल टाकता येत नाही.

* * * * *

पुणे,

मार्च ६, १९४६

तारकांनी भरलेल्या आकाशापेक्षा अजून काय आणि अशाच नवलाईने भरलेले आकाश यांहून अजून दुसरे मोठे आश्चर्य काय पाहिजे?

* * * * *

पुणे,

मार्च ७, १९४६

लक्षपूर्वक पाहिले तर स्वर्ग धरेवरच अवतरलेला आहे, आकाशात नाही.

* * * * *

पुणे,

मार्च ८, १९४६

जो माणूस जीवनाच्या सुरात सूर मिळवून चालतो त्याला कधीही थकवा येत नाही.

* * * * *

पुणे,

मार्च ९, १९४६

जो माणूस सत्याच्या मार्गावरून चालतो तो कधीही ठेचाळत नाही.

* * * * *

पुणे,

मार्च १०, १९४६

अहंकारातून निघालेले शब्द नेहमी खोटे असतात हे लक्षात ठेवा.

* * * * *

पुणे,

मार्च ११, १९४६

आपल्या हातून लहान वा मोठा अपराध होणे वाईटच आहे, परंतु तो लपवणे हे त्याहूनही वाईट आहे.

* * * * *

पुणे,

मार्च १२, १९४६

जो माणूस सदैव सत्याच्या मार्गाने चालतो त्याने प्रसंगी त्याकरिता मरण्याचीसुद्धा तयारी ठेवली पाहिजे, आणि वेळ येते तेव्हा मरणसुद्धा पत्करायला पाहिजे.

* * * * *

पुणे,

मार्च १३, १९४६

आपली चूक कबूल न करणे म्हणजे तिची पुनरावृत्ती करणे आणि ती लपवून अजून एक चूक करणे.

* * * * *

पुणे,

मार्च १४, १९४६

ज्याला जगण्याची तसेच मरण्याची कला माहित असते तोच खरा सत्याग्रही होऊ शकतो.

* * * * *

पुणे,

मार्च १५, १९४६

रामनामाच्या शक्तीलासुद्धा मर्यादा आहे, रामनाम घेऊन चोराला हवी असलेली वस्तू मिळू शकेल काय?

* * * * *

पुणे,

मार्च १६, १९४६

आपल्याला हवे ते मिळाल्याने सुख मिळत नसते तर आपल्याला जे आवडत नाही ते आवडावे अशी सवय लावल्याने सुख मिळत असते.

* * * * *

पुणे,

मार्च १७, १९४६

ज्याचे डोळे एक बोलतात, जीभ वेगळे आणि हृदय तिसरेच काही तरी त्या माणसाला काहीही अर्थ नसतो.

* * * * *

पुणे,

मार्च १८, १९४६

आपल्याला जर माहीत आहे की मृत्यू आपल्याला केव्हाही ओढून नेऊ शकतो तर मग आपण जे आज करू शकतो ते उद्यावर ढकलण्यात काय अर्थ आहे.

* * * * *

पुणे,

मार्च १९, १९४६

चांगले काम आताच्या आता केले पाहिजे. वाईट काम पुढे ढकलत राहिलो पाहिजे.

* * * * *

पुणे,

मार्च २०, १९४६

ज्या माणसाबरोबर ईश्वर असतो त्याच्याकरिता कोणते दुःख? कोणती काळजी? आणि त्याला दसऱ्या सोबत्याची गरज तरी काय?

* * * * *

पुणे,

मार्च २१, १९४६

ईश्वराला स्मरणे आणि इतरांना विसरणे म्हणजे इतरांमध्ये ईश्वराला पाहणे.

* * * * *

उरुळी कांचन,

मार्च २२, १९४६

जसजसा मी जास्त विचार करत जातो तसतशी माझी खात्री पटत जाते की अंतःकरणापासून आणि समजूनउमजून रामनामाचा जप केला तर त्यामुळे आपली त्रिविध दुःखे दूर होतात.

* * * * *

उरुळी कांचन,

मार्च २३, १९४६

आसक्ती, किळस इत्यादीसुद्धा आजारच आहेत व ते शारीरिक व्याधीपेक्षा जास्त भयानक असतात. रामनामाशिवाय ते कसे दूर करता येतील?

* * * * *

उरुळी कांचन,

मार्च २४, १९४६

शारीरिक अस्वच्छतेपेक्षा मनाची अस्वच्छता अधिक धोकादायक असते.

* * * * *

उरुळी कांचन,

मार्च २५, १९४६

ईश्वराला शरण जाण्यात जे सुख असते त्याचे वर्णन कोण करू शकतो?

* * * * *

उरुळी कांचन,
मार्च २६, १९४६

चांगला विचार हा सुगंधासारखा असतो.

* * * * *

उरुळी कांचन,
मार्च २७, १९४६

ज्या गोष्टींचा जन्म एकाच गोष्टीतून होतो त्या एकमेकात मिसळून जातात.

* * * * *

उरुळी,
मार्च २९, १९४६

जेव्हा अहं मरतो तेव्हा आत्मा जिवंत होतो.

* * * * *

उरुळी,
मार्च ३०, १९४६

आत्म्याला जेव्हा जाग येते तेव्हा सर्व दुःख दूर होतात.

* * * * *

उरुळी कांचन,
दिल्लीला जात असताना,
मार्च २२, १९४६

घाबरला तो मेला.

* * * * *

दिल्ली,
एप्रिल १, १९४६

हसून माणूस आपले दुःख दूर करू शकतो, रडून तो ते वाढवतो.

* * * * *

दिल्ली,

एप्रिल २, १९४६

आकाशाखाली झोपणाच्या माणसाला कोण लुटू शकतो?

* * * * *

दिल्ली,

एप्रिल ३, १९४६

जीवनात असा एकही क्षण नसतो की जेव्हा माणूस सेवा करू शकत नाही.

* * * * *

दिल्ली,

एप्रिल ४, १९४६

विरोध माणसाला घडवतो.

* * * * *

दिल्ली,

एप्रिल ५, १९४६

आतून स्वच्छ असू तर बाहेरून स्वच्छ होणे अपरिहार्य आहे.

* * * * *

दिल्ली,

एप्रिल ६, १९४६

हा दिवस सुवर्णाक्षरात लिहिण्यासारखा आहे कारण आजच्या दिवशी भारताला स्वतःचा शोध लागला होता.

* * * * *

दिल्ली,

एप्रिल ७, १९४६

माणूस जेव्हा आपले अंतःकरण रिते करतो तेव्हा ईश्वर तिथे प्रवेशतो.

* * * * *

दिल्ली,

एप्रिल ८, १९४६

रामनामाच्या जपाच्या अटी जो पूर्ण करतो त्यालाच रामनाम फळते.

* * * * *

दिल्ली,
एप्रिल ९, १९४६

ज्याच्या बाजूने ईश्वर असतो त्याच्याकडे सर्व काही असते.

* * * * *

दिल्ली,
एप्रिल १०, १९४६

ज्याच्या बाजूने ईश्वर सोडून सर्व काही असते त्याच्या बाजूने काहीही नसते.

* * * * *

दिल्ली,
एप्रिल ११, १९४६

ईश्वरासोबत राहत असताना कोणतीही अडचण नसते.

* * * * *

दिल्ली,
एप्रिल १, १९४६

ईश्वर आपली मदतही असतो आणि मदत करणाराही असतो.

* * * * *

दिल्ली,
एप्रिल १, १९४६

सर्व जर शिक्षक होतील तर विद्यार्थी कोण राहिल? यामुळे आपण सर्व विद्यार्थी होऊ या.

* * * * *

दिल्ली,
एप्रिल २, १९४६

आकाशाखाली झोपलेल्या माणसाला कोण लुटू शकतो?

* * * * *

दिल्ली,
एप्रिल ३, १९४६

जीवनात असा एकही क्षण नसतो की जेव्हा माणूस सेवा करू शकत नाही.

* * * * *

दिल्ली,
एप्रिल ४, १९४६

विरोध माणसाला घडवतो.

* * * * *

दिल्ली,
एप्रिल ५, १९४६

आतून स्वच्छ असेल तर बाहेरून असायलाच पाहिजे.

* * * * *

दिल्ली,
एप्रिल ६, १९४६

आजचा दिवस सुवर्णाक्षरात लिहिण्यासारखा आहे कारण याच दिवशी हिंदुस्तानने स्वतःला ओळखले होते.

* * * * *

दिल्ली,
एप्रिल ७, १९४६

माणूस आपले हृदय जेव्हा रिकामे करतो तेव्हा ईश्वर त्या जागेत प्रवेश करतो.

* * * * *

दिल्ली,
एप्रिल ८, १९४६

रामनामाची त्यालाच मदत होते जो त्याच्या जपाकरिता असलेल्या अटी पूर्ण करतो.

* * * * *

दिल्ली,

एप्रिल ९, १९४६

ज्याच्या बाजूने ईश्वर असतो त्याच्याबरोबर सर्व काही असते.

* * * * *

दिल्ली,

एप्रिल १०, १९४६

ज्याच्याजवळ ईश्वराशिवाय सर्व काही असते त्याच्याजवळ काहीही नसते.

* * * * *

दिल्ली,

एप्रिल ११, १९४६

ईश्वरमय जीवन कधीही त्रासदायक नसते.

* * * * *

दिल्ली,

एप्रिल १२, १९४६

ईश्वर आपला सुकाणूही आहे आणि नावाडीही आहे.

* * * * *

दिल्ली,

एप्रिल १३, १९४६

जर सर्व शिक्षक होतील तर विद्यार्थी कोण होईल? आपण सर्व विद्यार्थी होऊ या.

बापूंचे आशीर्वाद -दररोजकरिता विचार, पृष्ठ ४२७-५०८

भाग ७. बापूंचे आशीर्वाद - दररोजकरिता विचार
(ई-पुस्तक खंड ११, संपूर्ण गांधी वाङ्मय खंड ८४)

दिल्ली,

एप्रिल १४, १९४६

काळजी करणारा ईश्वर असेल तर आम्ही का काळजी करावी?

* * * * *

एप्रिल १५, १९४६

भौतिक कारणाने जितके लोक मरतात त्यापेक्षा काळजी केल्यामुळे जास्त मरतात.

* * * * *

एप्रिल १६, १९४६

दररोज मरण्यापेक्षा एकदा मरणे चांगले.

* * * * *

एप्रिल १७, १९४६

माणसाचा जेव्हा धीर सुटतो तेव्हा त्याने मौन धरावे आणि मन शांत झाल्यानंतरच बोलावे.

* * * * *

एप्रिल १८, १९४६

माणसाला जेव्हा आत्मसाक्षात्कार होतो तेव्हा तो मुक्त होतो.

* * * * *

एप्रिल १९, १९४६

आपल्या आंतर जीवनापेक्षा बाह्य जीवन जेव्हा सरस होते तेव्हा वाईट परिणाम होणे
अपरिहार्य असते.

* * * * *

एप्रिल २०, १९४६

एका माणसाच्या क्रौर्यावरून दुसऱ्या माणसाच्या सौजन्याचे मोजमाप करता येते.

* * * * *

एप्रिल २१, १९४६

रामाला शोभेल अशा प्रकारे वर्तन न करता रामनामाचा जप करणे व्यर्थ आहे.

* * * * *

एप्रिल २२, १९४६

परिपूर्णता हा माणसाचा केवळ आदर्श आहे. तो कधीही साध्य करता येऊ शकत नाही कारण माणूस अपरिपूर्ण म्हणून जन्माला आला आहे.

* * * * *

एप्रिल २३, १९४६

जो त्याग केल्यानंतर पश्चात्ताप होतो तो त्याग नसतो.

* * * * *

एप्रिल २४, १९४६

जेव्हा आतील दिवा उजळतो तेव्हा त्यांने संपूर्ण जग उजळते.

* * * * *

एप्रिल २५, १९४६

जे मापदंड इतरांना लागू होतात ते आपल्याला न लागू होणे कसे शक्य आहे?

* * * * *

एप्रिल २६, १९४६

जेव्हा तुम्हाला सर्व लोक टाकून देतात तेव्हा ईश्वर तुमच्याबरोबर असतो.

* * * * *

एप्रिल २७, १९४६

तुमच्या अंतःकरणात जेव्हा स्वर्गासह ईश्वराचा वास असतो तेव्हा तुम्हाला अधिक काय हवे असते?

* * * * *

एप्रिल २८, १९४६

धीराची फळे गोमटी असतात.

* * * * *

एप्रिल २९, १९४६

माझ्या कामाकरिता मी कोणावर का विसंबून राहू?

* * * * *

एप्रिल ३०, १९४६

तुम्ही कोणावर रागावाल? तुमच्या स्वतःवर? तसे दररोज करा. इतरांबरोबर? तसे करण्याचे कारण काय?

* * * * *

मे १, १९४६

आपण एकाच वेळी दोन विरुद्ध दिशांनी वर्तनच काय विचारही करू शकत नाही.

* * * * *

सिमला,

मे २, १९४६

जसजसे आपण आपल्या आदर्शांजवळ पोहोचू लागतो तसतसे आपण अधिकाधिक प्रामाणिक होऊ लागतो.

* * * * *

* * * * *

मे ३, १९४६

चांगले विचार असणे ही एक गोष्ट आहे आणि त्यानुसार वर्तन करणे ही वेगळी गोष्ट आहे.

* * * * *

मे ४, १९४६

एकांताचे लाभ अनुभवानेच कळू शकतात.

* * * * *

मे ५, १९४६

जी श्रद्धा विपरीत परिस्थितीतही टिकून राहते ती खरी श्रद्धा असते.

* * * * *

मे ६, १९४६

गोंगाटाने गोंगाटावर विजय मिळवता येत नाही, शांततेने तो मिळवता येतो.

* * * * *

मे ७, १९४६

रोगाच्या भीतीने जितके लोक मरतात त्याहून फार कमी लोक रोगामुळे मरतात.

* * * * *

गुरुदेव जयंती,
मे ८, १९४६

ज्याला दैवी शक्तीचे वरदान मिळालेले असते तो अमर होतो.

* * * * *

मे ९, १९४६

दैवी वरदानाने अमरत्व मिळवणे ही फार मोठी गोष्ट नाही, दैनंदिन जीवनातील आपल्या जबाबदाऱ्या पार पाडणे ही मोठी गोष्ट आहे.

* * * * *

मे १०, १९४६

जो माणूस वाईट बातमीने अस्वस्थ होत नाही त्याच्यावर चांगल्या बातमीने नाचू लागणार नाही.

* * * * *

मे ११, १९४६

सद्भावनेने सर्व काही सहन करण्याची शक्ती नसेल तर सद्भावना पांगळी आहे असे समजावे.

* * * * *

मे १२, १९४६

आपण इतरांपेक्षा चांगले नाही हा विचार पूर्णपणे सत्य आहे आणि त्यात नम्रताही आहे.

* * * * *

मे १३, १९४६

आपली चूक कबूल करणे ही फार कठीण गोष्ट असते, परंतु स्वःतला अंतर्बाह्य स्वच्छ करण्याचा याशिवाय दुसरा कोणताही मार्ग नाही.

* * * * *

काल्का,

मे १४, १९४६

आगगाडीला चालवणारी शक्ती शिटी नाही तर वाफेत भरलेली शक्ती आहे.

* * * * *

मे १५, १९४६

ईश्वर सर्वव्यापी आहे. असे असेल आणि त्याच्या अस्तित्वाची आपल्याला जाणीव व्हावी असे आपल्याला खरोखरच वाटत असेल तर आपण आपला अहं दूर करून त्याच्याकरिता जागा करून दिली पाहिजे.

* * * * *

मे १६, १९४६

जेव्हा अहं मरतो तेव्हा ईश्वर त्याची पोकळी भरून काढतो.

* * * * *

मे १७, १९४६

जो इतरांच्या दोषांच्या शोधात असतो त्याला स्वतःचे दोष दिसू शकत नाहीत.

* * * * *

मे १८, १९४६

एकीकडे सत्य आणि दुसरीकडे जगाचे राज्य. हे मना तू सत्याची निवड कर आणि जगाचे राज्य फेटाळून लाव.

* * * * *

मे १९, १९४६

भीती आणि स्वार्थाची गुलामगिरी ही सर्वात वाईट प्रकारची गुलामगिरी आहे.

* * * * *

मे २०, १९४६

ईश्वराचेच सर्व काही असेल तर आपण त्याला काय अर्पण करू शकतो?

* * * * *

मे २१, १९४६

ईश्वर तारणहार आहे म्हणून जर आपण आळशीपणा केला तर आपण अपराधी ठरू.

* * * * *

मे २२, १९४६

कर्जमुक्ती कृतीतून होत असते शब्दांतून नाही.

* * * * *

मे २३, १९४६

जे काही मनात असते ते लवकर म्हणा वा उशिरा बाहेर येते.

* * * * *

मे २४, १९४६

माणसाच्या त्रिविध दुःखावर रामनाम हाच अमोघ उपाय आहे.

* * * * *

मे २५, १९४६

जो रामनामाच्या आश्रयाला जातो व आपल्या अंतःकरणात रामनाम प्रतिष्ठित करतो त्याला योग्य फलप्राप्ती झाल्याशिवाय राहत नाही. (हे गुजरातीत आहे.)

* * * * *

मे २६, १९४६

शुद्ध विचार हे भाषणापेक्षा किती तरी शक्तिशाली असतात.

* * * * *

मे २७, १९४६

अस्वस्थता आणि अधीरपणा या अशा व्याधी आहेत की ज्यांनी आयुष्य कमी होते.

* * * * *

मसुरी,

मे २८, १९४६

ज्याच्यात शांती नाही आणि निर्धार नाही त्याला ईश्वराचा साक्षात्कार होऊ शकत नाही.

* * * * *

मे २९. १९४६

आपण आपल्या आदर्शाचा त्याग केला नाही तर आदर्श आपला त्याग कधीही करणार नाही.

* * * * *

मे ३०. १९४६

भौतिक गोष्टीत गुंतून राहणे आणि आत्मसाक्षात्काराची अपेक्षा करणे हे चंद्राची मागणी करण्यासारखे आहे.

* * * * *

मे ३१. १९४६

चांगल्या लोकांच्या सहवासाशिवाय आत्मा शुष्क होऊन जातो.

* * * * *

जून १, १९४६

आपले शेजारी स्वच्छ नसतील तर आपल्या वैयक्तिक स्वच्छतेला फार कमी अर्थ असतो.

* * * * *

जून २. १९४६

बाह्य स्वच्छतेबद्दल जे खरे आहे तेच अंतर्गत स्वच्छतेबद्दलही खरे आहे. आपला शेजारी जर अंतःकरणातून अस्वच्छ असेल तर त्याचा आपल्यावरही परिणाम होणे अपरिहार्य आहे.

* * * * *

जून ३. १९४६

शौर्यावर कोणा एकाचा एकाधिकार नसतो. ते सुप्तपणे प्रत्येकात असते. त्याची त्यांना कल्पना नसते इतकेच.

* * * * *

जून ४. १९४६

सत्य अशी गोष्ट आहे की जे सांगताना माणसाला आपले शब्द वारंवार मोजूनमापून वापरावे लागतात.

* * * * *

जून ५, १९४६

ज्ञानी पुरुषाला त्यागानेच शांती मिळू शकते.

* * * * *

जून ६, १९४६

आपण जर आगगाडी पकडण्याकरिता उशीर केला तर गाडी चुकते. मग प्रार्थनेकरिता उशीर केला तर काय होईल?

* * * * *

जून ७, १९४६

आपल्या मनात जेव्हा ईश्वराचा वास होतो तेव्हा ना तर आपण वाईट विचार करू शकतो ना वाईट काम.

* * * * *

जून ८, १९४६

माणसाचे मन जेव्हा स्वर्गीय प्रकाशाने उजळलेले असते तेव्हा मार्गातील सर्व अडथळे नाहीसे होतात.

* * * * *

नवी दिल्ली,

जून ९, १९४६

जीवन हे काही गुलाबपुष्पाची शैय्या नाही. ते काट्यांनी भरलेले आहे.

* * * * *

जून १०, १९४६

मूकपणे आपले कर्तव्य पार पाडण्यात जो आनंद आहे तो कशातच नाही.

* * * * *

जून ११, १९४६

ध्यानधारण करताना स्थिरचित्त असणे हे सूक्ष्म विचाराचे चिन्ह आहे आणि ध्यानामुळे विचारात शुद्धता आणि परिपक्वता येते.

* * * * *

जून १२, १९४६

मोजमाप करणाऱ्या मनाला आत्मसाक्षात्कार होऊ शकत नाही.

* * * * *

जून १३, १९४६

रामाच्या नावावर रावणाप्रमाणे वागणाऱ्या व्यक्तीला काय म्हणावे?

* * * * *

जून १४, १९४६

जो ज्याचे काम करतो तो त्याचा सेवक असतो, ज्याचा तो केवळ ओठांनी जप करतो त्याचा नाही.

* * * * *

जून १५, १९४६

आपण जेव्हा काही देतो तेव्हा आपल्यात जे खरोखर असेल तेच दिले पाहिजे.

* * * * *

जून १६, १९४६

आपल्याला जेव्हा माहित असते की प्रत्येकाला दोन बाजू असतात तर आपण त्याच्या केवळ उजळ बाजूकडेच पाहू या.

* * * * *

जून १७, १९४६

आसक्ती ठेवून शुद्ध काम जरी केले तरी त्यात काही डावपेच असतातच.

* * * * *

जून १८, १९४६

जेव्हा माणूस आपल्याला मारतो तेव्हा ईश्वर आपल्याला मदत करतो.

* * * * *

जून १९, १९४६

जो माणूस रात्रीचा दिवस करतो तो अनासक्त कसा राहू शकतो?

* * * * *

जून २०, १९४६

ज्याला रामनामाचे अमृत प्यायचे असेल त्याने स्वतःला वासना, क्रोध आणि तशाच इतर भावनांपासून मुक्त केले पाहिजे.

* * * * *

जून २१, १९४६

एखादा माणूस तुमच्या नात्यात जरी असला तरी त्याचे दोष लपवण्याचा प्रयत्न करू नका.

* * * * *

जून २२, १९४६

सर्व ज्ञानात समतोलबुद्धी श्रेष्ठ आहे.

* * * * *

जून २३, १९४६

अमृतात विष मिसळले तर अमृताचेसुद्धा विष होते.

* * * * *

जून २४, १९४६

माणूस एकटा जरी पडत असेल तरी त्याने आपल्या अंतरात्म्याचा आवाज दाबायला नको.

* * * * *

जून २५, १९४६

प्रेरणेला जोपर्यंत बुद्धीचा आधार मिळत नाही तोपर्यंत ती पंगू असते.

* * * * *

जून २६, १९४६

नदीला मिळणारे स्रोत जर बंद केले तर नदी वाळून जाईल. माणसाला जर त्याच्या मूळ स्रोतापासून म्हणजे ईश्वरापासून तोडण्यात आले तर तोसुद्धा शुष्क होतो.

* * * * *

जून २७, १९४६

शुद्ध विचार सूक्ष्म असला तरी इतका वेगवान असतो की तो सर्वव्यापी होतो.

* * * * *

जून २८, १९४६

सत्याचे अनुसरण करणारामध्ये विवेकदृष्टी असली पाहिजे, वेळेचे भान असले पाहिजे, तसेच त्याने विरोधकाची बाजू पूर्णपणे समजून घेतली पाहजे.

* * * * *

पुण्याला जाणाऱ्या आगगाडीतून

जून २९, १९४६

मृत्यूच्या जबड्यात माणूस विश्रांती घेत असतो. तो जबडा जेव्हा बंद होतो तेव्हा तो मेला असे म्हणतात.

* * * * *

पुणे,

जून ३०, १९४६

असे असताना मौजमजा करण्याला वा अभिमानाला काय अर्थ आहे?

* * * * *

जुलै १, १९४६

जेव्हा सत्य म्हणजे ईश्वरच आपल्याबरोबर असतो तेव्हा जग आपल्याबरोबर आहे की नाही अथवा आपण जिवंत आहो की मृत यामुळे काय फरक पडतो?

* * * * *

जुलै २, १९४६

तुम्हाला जर ईश्वरासमोर उभे राहायचे असेल तर अहंकाराचे वस्त्र उतरवून तुम्ही त्याच्यासमोर जायला पाहिजे.

* * * * *

जुलै ३, १९४६

आपण जर नम्र असू तर आपल्याप्रमाणे जे तपःपूत जीवन जगत नाही त्यांच्याबद्दल आपण आपल्या मनातच काय स्वप्नातसुद्धा हीनभाव ठेवणार नाही.

* * * * *

जुलै ४, १९४६

ज्याला प्रत्येक गोष्ट तिच्या ठिकाणी ठेवण्याची सवय नसते तो मूर्ख असतो. त्याला जेव्हा त्या गोष्टीची गरज असते तेव्हा ती शोधण्याकरिता त्याला भरपूर वेळ खर्च करावा लागतो.

* * * * *

मुंबई,

जुलै ५, १९४६

दैवी शक्ती अशी गोष्ट आहे की जिच्यासमोर काहीही टिकाव धरू शकत नाही.

* * * * *

जुलै ६, १९४६

सर्व कही ठीक असते तेव्हा आपण ईश्वराची आठवण करतो. परंतु सर्व काही अस्तव्यस्त झालेले असले तरी खरा ईश्वरभक्त ईश्वराची आठवण करत असतो.

* * * * *

जुलै ७, १९४६

स्वतःचा अहं गमावल्यानंतरच माणसाला स्वतःचा शोध लागू शकतो.

* * * * *

पुणे,

जुलै ८, १९४६

मूळ सोडून जो फांदीचा शोध घेतो तो भरकटत असतो.

* * * * *

जुलै ९, १९४६

रामनामाचे अमृत आत्म्याला आनंद देते आणि शारीरिक व्याधी दूर करते.

* * * * *

जुलै १०, १९४६

शरीर सोडून आत्मा जातो तेव्हा माणूस मरत नसतो तर जेव्हा तो स्वतःच्या अस्तित्वाच्या स्रोतापसून स्वतःला तोडतो तेव्हा तो मरत असतो.

* * * * *

जुलै ११, १९४६

ध्यानधारणा केल्याने आपण मंद बुद्धीचे होत नाही.

* * * * *

जुलै १२, १९४६

ध्यान करणारा माणूस दृढ आणि स्पष्टवक्ता होतो.

* * * * *

पाचगणी,

जुलै १३, १९४६

ज्याप्रमाणे थेंबार्थेंबाने तळे भरते त्याचप्रमाणे क्षणोक्षणीच्या प्रार्थनेने आत्म्याचे पोषण होते.

* * * * *

जुलै १४, १९४६

माणूस एकटा काहीही नसतो, परंतु जेव्हा तो ईश्वराचा होतो तेव्हा सर्व काही होतो.

* * * * *

जुलै १५, १९४६

ईश्वर जेव्हा आपला मार्गदर्शक असतो तेव्हा आपल्याकरिता काळजीचे कोणतेही कारण नसते.

बापूके आशीर्वाद - दररोजकरिता विचारमधून, पृष्ठ ४६६ ते ६०१वरून

भाग ८. बापूंचे आशीर्वाद - दररोजकरिता विचार
(संगणकीय आवृत्ती खंड १२, संपूर्ण गांधी साहित्य खंड ८५)

पाचगणी,
जुलै १६, १९४६

जौ धैर्य गमावतो तो सत्य गमावतो आणि अहिंसाही गमावतो.

* * * * *

जुलै १७, १९४६

सत्यासारखे सुख नाही, खोट्यासारखे दुःख नाही.

* * * * *

जुलै १८, १९४६

नवल हे आहे की खरे सुख कुठे आहे हे माणसाला माहीत असूनही तो खोट्यामागे जीवनाचा अपव्यय करत राहतो.

* * * * *

जुलै १९, १९४६

आपण जे करतो वा करत नाही ते एखाद्या व्यक्तीला खुष करण्याकरिता करू नये तर ईश्वराला प्रसन्न करण्याकरिता करावे.

* * * * *

जुलै २०, १९४६

तुम्ही जर एखाद्याला एखादी गोष्ट शंभर वेळा सांगितली असेल व त्याने ती ऐकली नसेल तर तुम्ही त्याला ती गोष्ट वारंवार सांगितली पाहिजे. यालाच धीर म्हणतात.

* * * * *

जुलै २१, १९४६

एखाद्याची इच्छा नसताना त्याच्याकडून सेवा घ्यावी लागत असेल व तो ती सेवा आनंदाने करत नसेल तर ते दुःखद ओझे होते.

* * * * *

जुलै २२, १९४६

माणूस जेव्हा आपल्या स्वभावाला दाबतो तेव्हा त्याला फार सावधगिरीने काम करावे लागत असते.

* * * * *

जुलै २३, १९४६

स्वभाव जर वाईट असेल तर तो दाबू नये, फेकून दिला पाहिजे.

* * * * *

जुलै २४, १९४६

ज्याला वेळ वाचवायचा असेल तो एकही अनावश्यक गोष्ट करणार नाही.

* * * * *

जुलै २५, १९४६

जो माणूस ईश्वराच्या नियमाचे पालन करत असतो तो इतर अशा कोणत्याही नियमाची फिकीर करत नाही जो ईश्वराच्या नियमाच्या विरोधी असेल.

* * * * *

जुलै २६, १९४६

आपली इच्छा नसतानाही केवळ मित्राच्या इच्छेकरिता एखादी चांगली गोष्ट देणे योग्य आहे काय?

* * * * *

जुलै २७, १९४६

पहिली सेवा संडास साफ करणे आहे.

* * * * *

पुणे,

जुलै २८, १९४६

सत्य कोणाला पटवायचे असेल तर त्याकरिता अतूट धैर्य पाहिजे.

* * * * *

जुलै २९, १९४६

समुद्रात कितीही वादळ उठलेले असले तरी समुद्र आपला शांतपणा सोडत नाही.

* * * * *

जुलै ३०, १९४६

माणसाला आपले काम करता येत नसेल तर त्याने अस्वस्थ का व्हावे.

* * * * *

जुलै ३१, १९४६

साधेपणात जसा चांगुलपणा आहे तसाच मोठेपणाही आहे. तो पैशात नाही.

* * * * *

उरुळी,

ऑगस्ट १, १९४६

कोणतेही संकट असले तरी ते प्रेमाग्नीने दूर होते.

* * * * *

ऑगस्ट २, १९४६

जोपर्यंत शरीर, मन आणि आत्मा यांच्यात सुसंवाद नाही तोपर्यंत काहीही बरोबर होऊ शकत नाही.

* * * * *

शनिवार, ऑगस्ट ३, १९४६

सत्याच्या पुजाच्याकरिता निंदा आणि स्तुती सारखीच असली पाहिजे. यामुळे ना तर तो स्तुती ऐकेल ना निंदेमुळे चिडेल.

* * * * *

ऑगस्ट ४, १९४६

जो माणूस ईश्वरासमोर असतो तो बोलत नाही, बोलू शकत नाही.

* * * * *

वर्धेला जाणाऱ्या आगगाडीतून,

सोमवार, ऑगस्ट ५, १९४६

माणसाला दोन डोळे आणि दोन कान आहेत परंतु त्याला जीभ एकच आहे; यामुळे तो जितके पाहतो त्याच्या निम्मे त्याने बोलायला पाहिजे आणि जितके ऐकतो त्याच्या निम्मे बोलायला पाहिजे.

* * * * *

सेवाग्राम,
मंगळवार, ऑगस्ट ६, १९४६

माणसाची आत्मवंचना करण्याची शक्ती अफाट आहे.

* * * * *

बुधवार, ऑगस्ट ७, १९४६

सर्व द्या, सर्व घ्या.

* * * * *

गुरुवार, ऑगस्ट ८, १९४६

सर्व ठेवा, सर्व गमवा.

* * * * *

शुक्रवार, ऑगस्ट ९, १९४६

पापात लहान मोठे काय? पाप ते पापच. याशिवाय वेगळे काही समजणे आत्मवंचना आहे.

* * * * *

शनिवार, ऑगस्ट १०, १९४६

कोणतीही वस्तू तोडणे सोपे असते, परंतु ती तयार करण्यात फार कौशल्य पाहिजे आणि काळजीपूर्वक काम करावे लागते.

* * * * *

रविवार, ऑगस्ट ११, १९४६

आपण जेव्हा इतरांचा विचार करू लागतो तेव्हा आपोआपच आपला विचार करणे बंद होते.

* * * * *

सोमवार, ऑगस्ट १२, १९४६

धैर्याने अनेक कामे होते, उतावीळपणाने ते बिघडतात.

* * * * *

मंगळवार, ऑगस्ट १३, १९४६

साधेपणाचा आवेश आणल्याने साधेपणा येत नाही, मुळातच तो असायला पाहिजे.

* * * * *

बुधवार, ऑगस्ट १४, १९४६

बाह्य शोधाने माणसाचा विकास होत नाही, त्याकरिता आतच शोध घ्यावा लागतो.

* * * * *

गुरुवार, ऑगस्ट १५, १९४६

शुद्ध प्रेमाने सर्व थकवा निघून जातो.

* * * * *

शुक्रवार, ऑगस्ट १६, १९४६

माणूस जर पशूप्रमाणे वागत असेल तरी त्याला पशू कसे म्हणता येईल?

* * * * *

शनिवार, ऑगस्ट १७, १९४६

विवेक आणि श्रद्धा यांच्यात जेव्हा संघर्ष निर्माण होतो तेव्हा श्रद्धेचे अनुसरण करणे चांगले.

* * * * *

रविवार, ऑगस्ट १८, १९४६

लोकांच्या टीकेची ज्याला भीती वाटते तो महत्त्वाचे असे कोणतेही काम करू शकत नाही.

* * * * *

सोमवार, ऑगस्ट १९, १९४६

कोणतीही गोष्ट तिच्या ठिकाणी बरोबर आणि योग्य असते, परंतु तिच्या ठिकाणी ती नसते तेव्हा ती तशी नसते.

* * * * *

मंगळवार, ऑगस्ट २०, १९४६

अतिशयोक्तीच्या जाळ्यातून सुटणे माणसाकरिता कठीण असते असे दिसते.

* * * * *

बुधवार, ऑगस्ट २१, १९४६

आग्रह (वा दुराग्रह) सत् असू शकतो आणि असत् असू शकतो. असत् असल्याने तो नाहीसा होऊ शकत नाही सत् असेल तर त्याला बट्टा लागू शकत नाही.

* * * * *

गुरुवार, ऑगस्ट २२, १९४६

न समजून घेता काही करू नका, वाचू नका.

* * * * *

शुक्रवार, ऑगस्ट २३, १९४६

गंगा माणसाच्या अंतःकरणात वाहत असते, परंतु तरीही तिच्यात तो आंघोळ करत नाही आणि पारसा राहतो.

* * * * *

शनिवार, ऑगस्ट २४, १९४६

बलिदान तोच करू शकतो जो शुद्ध आहे, निर्भय आहे आणि योग्य आहे.

* * * * *

दिल्लीला जाणाऱ्या आगगाडीतून.

रविवार, ऑगस्ट २५, १९४६

निराशा माणसाला खाते.

* * * * *

सोमवार, ऑगस्ट २६, १९४६

ईश्वराची ओळख पटायची असेल तर स्वार्थ आणि भीती सोडावी लागेल.

* * * * *

नवी दिल्ली,

मंगळवार, ऑगस्ट २७, १९४६

बळजबरीला वश होणे हे पौरुषत्वाच्या अभावाचे चिन्ह आहे.

* * * * *

बुधवार, ऑगस्ट २८, १९४६

भिल्लांची खरी सेवा त्यांना निर्भय करण्यात आणि त्यांची निराशा घालवण्यात आहे.

* * * * *

गुरुवार, ऑगस्ट २९, १९४६

सर्वात श्रेष्ठ चुप राहणे.

* * * * *

शुक्रवार, ऑगस्ट ३०, १९४६

अहंकारी माणसाला कधीही प्रकाश मिळू शकत नाही.

* * * * *

शनिवार, ऑगस्ट ३१, १९४६

गंगाजळाशिवाय तहान मिटवणे आणि ईश्वराशिवाय आत्म्याचे समाधान करणे सारखेच अशक्य आहे.

* * * * *

सप्टेंबर १, १९४६

विरोधाशिवाय कोणाचीही प्रगती होत नाही.

* * * * *

सप्टेंबर २, १९४६

प्रत्येक माणसाने आपल्या मुळाचा शोध घेतला पाहिजे.

* * * * *

सप्टेंबर ३, १९४६

जो स्वतःला ओळखत नाही तो नष्ट होतो.

* * * * *

सप्टेंबर ४, १९४६

मानवी शरीर हे एखादे वाद्य आहे, त्यातून हवा तो सूर काढता येतो.

* * * * *

सप्टेंबर ५, १९४६

पोलादी भिंतीला भेदूनसुद्धा विचार पुढे जाऊ शकतो.

* * * * *

सप्टेंबर ६, १९४६

मरा आणि तरा.

* * * * *

शनिवार, सप्टेंबर ७, १९४६

श्रद्धेने जहाज चालू शकते.

* * * * *

रविवार, ८, १९४६

मृत्यू तर नेहमीच समोर उभा असतो, त्याच्या धमकीला काय घाबरायचे?

* * * * *

सोमवार, सप्टेंबर ९, १९४६

आपणा सर्वांनाच वेड लागलेले आहे, कोणी कुणाला वेडे म्हणावे?

* * * * *

मंगळवार, सप्टेंबर १०, १९४६

आपण जेव्हा पाटी साफ पुसू तेव्हा तिच्यावर आपल्याला ईश्वराची सही दिसेल.

* * * * *

बुधवार, सप्टेंबर ११, १९४६

आकांक्षा कितीही मोठी असली तरी तिच्यात निम्नतर प्राण्याचा समावेश होऊ शकला पाहिजे.

* * * * *

गुरुवार, सप्टेंबर १२, १९४६

हृदयाच्या सिंहासनावर ईश्वर आणि दानव दोघेही बसू शकत नाहीत.

* * * * *

शुक्रवार, १३, १९४६

धर्माकरिता मरणे श्रेष्ठ आहे परंतु धर्माधतेकरिता मरणेही चांगले नाही आणि जगणेही चांगले नाही.

* * * * *

शनिवार, सप्टेंबर १४, १९४६

प्रार्थनेने माणसाची आंतरिक शक्ती वाढते.

* * * * *

रविवार, सप्टेंबर १५, १९४६

तुम्हाला जर आतील सौंदर्याचे दर्शन झाले तर बाहेरील कोणतेही सौंदर्य त्यासमोर फिके वाटेल.

* * * * *

सोमवार, सप्टेंबर १६, १९४६

सेवेत घालवलेले जीवन हेच फलीभूत जीवन असते.

* * * * *

मंगळवार, सप्टेंबर १७, १९४६

विचित्र गोष्ट ही आहे की आम्ही बाहेरील गोष्टीकरिता किती तरी मेहनत करतो परंतु आतील गोष्टीची काहीही काळजी घेत नाही.

* * * * *

बुधवार, सप्टेंबर १८, १९४६

संकटाच्या वेळीही आपल्या आतील ईश्वराची उपस्थिती आपल्याला कळू शकली तरच आपले भले आहे.

* * * * *

गुरुवार, सप्टेंबर १९, १९४६

जितके अधिक आत्मदर्शन होईल तितकेच आपण पुढे जाऊ.

* * * * *

शुक्रवार, सप्टेंबर २०, १९४६

अस्वस्थ मनाने होणाऱ्या वेदना फोडामुळे होणाऱ्या वेदनांपेक्षा जास्त त्रासदायक असतात.

* * * * *

शनिवार, सप्टेंबर २१, १९४६

असे म्हणतात की उपासमारीच्या वेदना अतिशय प्रखर असतात. आपल्याला जर माणूस म्हणून जगायचे असेल तर आपण या वेदनांच्या वर उठलो पाहिजे.

* * * * *

रविवार, सप्टेंबर २२, १९४६

अनासक्तभाव अंगी बाणवणे किती कठीण असते हे केवळ अनुभवानेच कळू शकते.

* * * * *

सोमवार, सप्टेंबर २३, १९४६

अहंकारी स्वभाव हा सर्व त्रासाचे मूळ आहे.

* * * * *

मंगळवार, सप्टेंबर २४, १९४६

विचाराशिवायचे जीवन म्हणजे पशूचे जीवन.

* * * * *

बुधवार, सप्टेंबर २५, १९४६

आपण शक्य तितके त्याच्यासारखे झाले पाहिजे, ज्याचाजवळ पोहोचण्याची आपली इच्छा आहे.

* * * * *

गुरुवार, सप्टेंबर २६, १९४६

आपल्याला जर चिडायचेच असेल तर इतरांच्या चुकांवर का, आपल्या का नाही?

* * * * *

सप्टेंबर २७, १९४६

जीवंत श्रद्धा आणि श्रद्धेची इच्छा यांत किती तरी अंतर आहे. हे माहीत नसल्यामुळे माणसाची फसगत होते.

* * * * *

सप्टेंबर २८, १९४६

प्रत्येकाच्या नशिबात भौतिक ज्ञान मिळवणे नसते, परंतु आध्यात्मिक ज्ञान प्रत्येकाला मिळू शकते. ते मिळवणे आपले कर्तव्य असते.

* * * * *

रविवार, सप्टेंबर २९, १९४६

असे म्हणतात की ईश्वराला चार हात आहेत. त्याला सहस्र हात आहेत असेही म्हणता येऊ शकते. ही सर्व कल्पना आहे.

* * * * *

सोमवार, सप्टेंबर ३०, १९४६

आपण जर वाईट विचारांचे चिंतन करू लागलो तर ते नाहीसे होत नाहीत; उलट ते सोबत राहण्याची शक्यता निर्माण होते. “ध्यायतो विषान्पुसाहा.”

* * * * *

मंगळवार, ऑक्टोबर १, १९४६

साधे आणि १०० टक्के सत्य हे आहे की आपण जर रामनामाचे चिंतन करू लागलो तर आपले सर्व विचार आणि कृती आपोआप योग्य मार्गावर लागतील.

* * * * *

बुधवार, ऑक्टोबर २, १९४६

माणसाने ईश्वराचे काम केले पाहिजे, परंतु असे कोणते काम आहे ते माणसाला कसे कळावे?

* * * * *

गुरुवार, ऑक्टोबर ३, १९४६

ईश्वराचे कोणते काम आहे हे जाणण्याचा मार्ग अंतःकरणपूर्वक प्रार्थना आणि त्याप्रमाणे कृती आहे.

* * * * *

शुक्रवार, ऑक्टोबर ४, १९४६

श्रद्धा हा जीवनाचा सूर्य आहे.

* * * * *

शनिवार, ऑक्टोबर ५, १९४६

ईश्वर तुझा स्वीकार करत असेल तर लोक तुला जरी झिडकारून टाकत असतील तरी त्याचे काय?

* * * * *

रविवार, ऑक्टोबर ६, १९४६

एक माणूस जर परिपूर्ण होऊ शकत असेल तर सर्व लोक परिपूर्ण होऊ शकतील असे गृहीत धरता येऊ शकते.

* * * * *

सोमवार, ऑक्टोबर ७, १९४६

काय दुर्दैव आहे, माणसाला माहित आहे की अधःपतन चांगले नाही तरीही तो तिकडेच धाव घेत असतो!

* * * * *

ऑक्टोबर ८, १९४६

आपण मोठ्या गोष्टींचा विचार करू नये तर चांगल्या गोष्टींचा विचार करावा.

* * * * *

ऑक्टोबर ९, १९४६

लोक आपल्याला स्वप्नाळू समजत असतील तर त्याने काय फरक पडतो?

* * * * *

ऑक्टोबर १०, १९४६

१२५ वर्षे जगण्याची शक्यता कमीकमी होत आहे. ज्या माणसाने क्रोध आणि आसक्ती यांच्यावर पुरेसा विजय मिळवला नाही त्याला इतकी वर्षे जगण्याचा काय अधिकार आहे?

बापूचे आशीर्वाद - दररोजकरिता विचार, पृष्ठ ६०२-८८

